

Obiceiuri tradiționale din România

Sărbători în imagini

Obiceiuri tradiționale din România
Sărbători în imagini

Album editat de

**Centrul Național pentru Conservarea
și Promovarea Culturii Tradiționale**

1

Colecția « TRADIȚII »

Album finanțat de

Text: dr. Iuliana Băncescu (coordonator de proiect)

Consultant artistic: Oana-Gabriela Petrică

Redactori: Mirela Paraschiv, Mihaela Ciorcilă

Fotografii din Arhiva C.N.C.P.C.T.

(realizate de Iuliana Băncescu, Dănuț Dumitrașcu,
Corina Mihăescu, Ioana Mirodoni, Emanuel Pârvu,

Elena Raicu, Viorel Rău, Narcisa Știucă)

Tehnoredactare: Mihnea Gafița

© **Centrul Național pentru Conservarea și
Promovarea Culturii Tradiționale, 2006**

București, Sector 1, Piața Presei Libere nr. 1

Corp B1, etaj V • Tel./Fax: 021-317.89.70

ISBN-10: 973-0-04653-0

ISBN-13: 978-973-0-04653-0

Obiceiuri tradiționale din România

Sărbători în imagini

București • 2006

Introducere

Promovarea valorilor de patrimoniu în domeniul culturii tradiționale contemporane, precum și cercetarea stadiului actual al obiceiurilor tradiționale sunt obiective înscrise în strategia generală a Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale.

Investigația, documentarea de teren includ și fotografierea obiceiurilor, costumelor, obiectelor și a altor mărturii vii ale tradițiilor populare actuale. De aceea, ne-am propus publicarea unui album ilustrat cu materiale din arhiva instituției, rezultate în urma derulării unor programe de cercetare și valorificare a tradițiilor și obiceiurilor contemporane, ca mărturie a deschiderii instituției noastre către promovarea imaginii stadiului de evoluție a faptelor de folclor.

Am urmărit să surprindem îmbinarea laturii folclorice cu cea religioasă în obiceiurile de peste an din România zilelor noastre. Cercetarea acestora după anul 1990 ne-a făcut să credem că aceasta este o etapă decisivă în evoluția culturii populare românești. De aceea, am selectat din arhiva foto a Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale fotografii referitoare la obiceiurile calendaristice, pentru a oferi o imagine a sărbătorilor tradiționale, așa cum se prezintă acestea în prezent. Cu alte cuvinte, un document etnologic referitor la tradițiile locale, o carte de vizită, un posibil instrument de rememorare a tradiției, mărturii pentru viitor.

Sărbătorile calendaristice ale românilor constituie o îmbinare fascinantă de creștin și păgân, sacru și profan, ritual și spectacol. Reprezentate prin obiceiuri, semnificații, obiecte, texte și ritualuri, sărbătorile actuale sunt rezultatul unei îndelungate existențe în timp, care a dus nu numai la eliminarea elementelor care nu mai corespundeau vremii și mentalității oamenilor, ci și la resemnificări, stilizări, sinteze, vizibile sau nu în tradițiile contemporane.

Reprezentarea vizuală constituie metoda cea mai utilizată de imortalizare a secvențelor de obiceiuri, pentru insideri și outsideri. De aceea, am adunat în acest album o serie de imagini pe care le considerăm reprezentative pentru obiceiurile calendaristice actuale, care conservă practici tradiționale de o vechime apreciaabilă, dar se ancorează puternic în creștinism. Am alcătuit o selecție a celor mai importante sărbători românești care țin de latura materială, dar și de secvențele ritual-ceremoniale din derularea obiceiurilor calendaristice, însoțind discursul imagistic de unul verbal. Ne-am străduit să nu dublăm discursul vizual. Am apreciat, totuși, ca fiind necesar și cuvântul pentru stabilirea unor repere în descrierea obiceiurilor, dar și în comparațiile care se pot face între trecut și prezent.

Ne așteptăm ca acest album să fie un îndemn și către alte instituții de profil, pentru deschiderea arhivelor și publicarea unor valoroase documente care sunt necesare societății contemporane, aflate în căutarea identității, a adevăratelor valori, a unor surse de inspirație sau a reperelor etice, estetice, necesare drumului prin viață, dar și prin istorie.

Bazat pe documente de investigație și cercetare, albumul se adresează atât comunității științifice, cât și, mai ales, marelui public interesat de datinile românești contemporane. Sperăm, de asemenea, că va constitui nu numai un punct de interes, ci și unul de atracție pentru cititorii interesați de studii antropologice, etnologice, religioase și sociologice, promovând imaginea tradițiilor cunoscute în spațiul românesc.

Nădăjduim să se folosească de roadele acestei munci și comunitățile tradiționale românești în care s-au desfășurat cercetările și s-au realizat fotografiile, prin promovarea imaginii lor în țară și în lume. Sperăm că publicarea albumului îi va stimula să conserve tradițiile din satul lor, având și semnificația unei cărți de vizită și a unui document etnologic. Ulterior, va putea fi folosit pentru reconstituirea și/sau reînvierea tradiției, dacă aceasta se va pierde sau s-a pierdut deja. Nu în ultimul rând, dorim să promovăm imaginea acestor comunități în ansamblu, în țară și în lume, și să oferim un material promoțional autentic și de valoare pentru dezvoltarea unor programe de turism cultural.

Editarea albumului urmărește stimularea păstrării obiceiurilor populare de peste an în forma lor tradițională, oferind imaginea unei comunități în dimensiunea cea mai reprezentativă pentru viața ei spirituală: sărbătoarea. Reliefând deopotrivă latura laică a obiceiurilor la sărbători și pe cea religioasă, nădăjduim să realizăm o sinteză realistă a celor două dimensiuni ale spiritualității românești: ortodoxia și datina străbună, care constituie, de fapt, cele două ramuri ale tradiției actuale.

Imaginile folosite, realizate în cadrul programelor culturale derulate de Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, sunt documente din Arhiva instituției; aducem mulțumiri colegilor, de ieri și de azi, atât celor care le-au realizat, cât și celor care le păstrează.

Tipărirea lucrării a beneficiat de sprijinul financiar al Fondului Cultural Național în cadrul sesiunii de finanțare pe 2006; ne folosim de prilej pentru a transmite mulțumirile noastre și pe această cale.

Cercetarea obiceiurilor contemporane rămânând o preocupare permanentă a Centrului Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, întrevădem continuarea acestui proiect prin editarea altor lucrări având ca temă obiceiurile contemporane.

Nu dorim ca acest album să fie un epilog al obiceiurilor vii, înaintea intrării României în Uniunea Europeană, dar am vrea să fie o schiță a obiceiurilor românilor aflați în sărbătoare, o mărturie creștină și tradițională totodată a felului în care cultura pune în valoare credința, iar credința dă un sens spiritual și unic operelor culturale.

DR. IULIANA BĂNCESCU

Calendarul sărbătorilor de iarnă

Pomul vieții
(pictură naivă de Paula Iacob)

Sărbătorile de iarnă la români încep odată cu prinderea Postului Crăciunului (15 noiembrie) și țin până la Sfântul Ioan (7 ianuarie). Este o perioadă bogată în obiceiuri, diferite de la o zonă la alta, având în centru marile sărbători creștine prăznuite în această perioadă. Reperele importante sunt: Postul Crăciunului, Crăciunul, Anul Nou, Boboteaza și Sfântul Ioan. În funcție de acestea, grupele de tradiții și obiceiuri diferă.

Postul Crăciunului este un paradox, în felul său, un post de bucurie, deși în tradiția creștină postul înseamnă pocăință, asceză, întristare. Postul Crăciunului înseamnă, însă, toate acestea numai în măsura în care simbolizează întunericul în care se afla lumea înainte de venirea Mântuitorului. Dar, întrucât așteaptă și prevestește Nașterea lui Mesia, este un post de bucurie, un post ușor, cu dezlegare la pește în fiecare sâmbătă și duminică și la fiecare sărbătoare mai importantă.

Caracteristice perioadei acestui post în comunitatea românească sunt pregătirile pentru marea sărbătoare a Crăciunului (atât din punct de vedere gospodăresc, cât și din cel al obiceiurilor) și pentru celelalte sărbători creștine din această perioadă. Pentru comunitatea de până la începutul secolului al XX-lea, aceasta era perioada șezătorilor, întrucât, în nopțile lungi de iarnă, era vreme destulă pentru lucrul de mână, dar și pentru distracții; era și acesta un moment când se cunoșteau flăcăii cu fetele, ca să se căsătorească după Bobotează. Pentru societatea românească de astăzi, acele vremuri au ajuns doar o amintire.

Șezătoare la Drăguș (1993)

În privința sărbătorilor din post, ele debutează cu **Filipii de toamnă** (cunoscuți și sub denumirile de *Cilipi*, *Hilipi* sau *Pilipi*), serbați între o zi și șapte zile, în perioada 12-23 noiembrie. Se spune că erau „un fel de spirite supreme ale lupilor (...), cel mai mare și cel mai rău fiind Filipul cel Șchiop sau Godinețul Șchiop”.¹ În această perioadă, femeile nu dădeau gunoiul afară, ci îl strâneau după ușă, nu împungeau cu acul, ca să nu le ia lupul oile.² Lipeau gura sobei ca să se lege gura lupului sau atârnau de coș o secure, ca să fie ferite de pagube.³ Se spunea că cine ține Filipii își apără casa de foc, de șerpi, de strigoi și stricăciuni, dar mai ales de pagubele provocate de lupi. Astăzi, Filipii sunt o sărbătoare populară, ținând mai mult de credințe vechi și de frica de sfinți.

Pe 21 noiembrie este o altă sărbătoare importantă, cunoscută în popor sub numele de **Ovidenie**. Este vorba de Intrarea în Biserică a Maicii Domnului, care a rămas vreme de 12 ani în Sfânta Sfintelor a templului iudaic, pentru ca apoi să fie logodită cu dreptul Iosif. În popor se spune că în această zi cerurile se deschid și animalele vorbesc; se fac praznice pentru cei ce au suferit moarte năpraznică.

Sfântul Apostol Andrei

O mare sărbătoare la sfârșitul lui noiembrie, pe 30, este aceea a **Sfântului Apostol Andrei**, cinstit ca apostol al românilor, întrucât, din spusele istoricului Eusebiu al Cezareei, reiese că lui i-a revenit, prin tragere la sorti, să propovăduiască Evanghelia în părțile Traciei și ale Scitiei — inclusiv în Dobrogea de azi. Amintirea marelui apostol a fost păstrată, până nu demult, de români doar în câteva povestiri locale. Acestea vorbesc despre peștera sa din Dobrogea, care încă se mai conservă, despre izvorul și locurile pe unde a propovăduit. Astăzi, Sfântul Andrei este sărbătorit în toate bisericile prin slujbe. De asemenea, i se aduce cinstire prin numirea copiilor cu numele său, prin zidirea de biserici avându-l ca ocrotitor. Este sărbătorit chiar și în mass-media, unele posturi de televiziune dedicându-i emisiuni speciale în ziua praznicului său.

Considerat patron al lupilor, în unele icoane populare este reprezentat cu cap de lup. Noaptea dinaintea sărbătorii sale este cunoscută sub numele de „noaptea strigoilor”, de care oamenii se apărau ungând ușile și ferestrele cu usturoi sau

¹ Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului*, Editura Meridiane, București, 1998, p. 281.

² Constantin Rădulescu-Codin, *Sărbătorile poporului, cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele*, Tipografia Cooperația, București, 1909, p. 89 (apud I. Ghinoiu, *op. cit.*, p. 281).

³ Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, Editura All, București, 1997, p. 117.

Sfântul Apostol Andrei
(Icoană-acatist)

Sfânta Varvara, ocrotitoarea minerilor
(icoană ortodoxă)

consumând mujdei. Se spune că, în noaptea Sfântului Andrei, strigoii se iau la bătaie pe la hotare și răspântii, putând ataca și oameni. Prin unele locuri (mai ales în Moldova) se consuma băutura numită *covașă*, ca oamenii să fie apărați de strigoii. Aceasta se prepara din terci sau turte de mălai, amestecate cu apă. Amestecul era pus la fermentat, apoi consumat în ziua Sfântului.

O adevărată petrecere a flăcăilor și fetelor avea loc în noaptea dinaintea Sfântului Andrei, la păzitul usturoiului. Una sau două bătrâne păzea(u) usturoiul adus de fete, ca să nu fie furat de flăcăi. Se spunea că acest usturoi are puteri tămăduitoare, izbăvește de strigoii⁴, ajută la drum lung și la negustorie⁵.

Practicile tradiționale care s-au păstrat, de ziua Sfântului Andrei, sunt cele de divinație. Fetele caută să-și afle ursitul, uitându-se goale în fântâni, în oglindă ori într-o cană cu apă în care se pune un inel cununat sau mâncând o turtă sărată

și crezând că își vor visa ursitul venind să le aducă apă. O altă datină păstrată în zilele noastre este aceea de a pune grâu la încolțit de Sfântul Andrei, crezând că, așa cum va arăta grâul la Crăciun, așa va fi recolta din anul ce urmează.

Pe 4 decembrie se ține **Sfânta Varvara** (Barbara), izbăvitoarea de otravă și bube și păzitoarea lumii de Antihrist, considerată și ocrotitoarea minerilor. Nu se opăresc rufe, nu se țese, nu se coase în această zi. Copiii nu au voie să mănânce boabe. Se spune că mamele îi „îmbărburează” (le ung fața cu miere, apoi îi spală cu apa în care au spălat icoana).⁶

Cu strășnicie se ține și **Sfântul Spiridon**, Făcătorul de minuni (12 decembrie), fiind considerat tot un sfânt periculos. Aceste sărbători (generate de frica, și nu de cinstirea sfinților) par a nu fi ținute din motive creștine. Și totuși, frica de Dumnezeu este considerată începutul înțelepciunii. Alternativa creștină la teama ce-i determină pe români să țină o anumită sărbătoare este dragostea adevărată de Dumnezeu și de sfinți, care, spunea Sfântul Antonie cel Mare, biruiește frica.

⁴ Tudor Pamfile, *op.cit.*, p. 136.

⁵ *Ibidem*, p. 135.

⁶ Irina Nicolau, *Ghidul sărbătorilor românești*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 64.

Sfântul Ierarh Nicolae
(icoană de Stela Costache)

În fine, urmează un sfânt sărbătorit din dragoste — **Sfântul Ierarh Nicolae al Mirei Lichiei**, care a strălucit prin milostenie, înțelepciune și propovăduirea dreptei credințe, apărând Biserica de învățătura ereticului Arie. În amintirea bunătății acestui sfânt, și astăzi românii le dau daruri de Moș Nicolae copiilor, care le află, în dimineața acestei zile, în ghetuțe sau sub pernă.

În popor se spune că Sfântul Nicolae ține paza soarelui, care, sătul de mers pe același drum și scârbit de ce vede, vrea să fugă. Alții spun că a fost podar, corăbier sau pescar și că are darul de a-i ocroti pe cei ce merg pe ape. Este considerat ocrotitorul săracilor și dătătorul de noroc al fetelor sărace la măritiș. De asemenea, se spune că el aduce zăpada, iar dacă ninge de ziua sa, va fi iarna grea.

Ignatul este, în tradiția creștină, sărbătoarea Sfântului Ignatie Teoforul (pe 20 decembrie). Sfântul a lăsat Bisericii prețioase documente — scrisori dedicate comunităților creștine prin care trecea pe drumul martiriului, care a avut loc la Roma. Acestea se numără printre puținele mărturii vii ale unui sfânt mucenic, aflat înaintea pătimirii.

În datinile românilor, această zi a rămas, prin ritualul sacrificării porcului, fără conotații sacre astăzi, deși folcloriștii văd în acest act o substituie a jertfelor omenești, sărbătorirea unei zeități, a unui „spirit agrar”.⁷

Acest sacrificiu se face mai mult pentru a îndestula cu carne și produse tradiționale sărbătorile și întregul an care urmează. Latura practică predomină acum asupra celei ritual-ceremoniale, deși se poate vorbi despre un întreg ritual al pregătirii porcului. Acesta, după ce este înjunghiat, este pârlit, apoi spălat cu mălai și acoperit cu o pătură. În unele locuri, i se face o tăietură în formă de cruce în frunte (de exemplu, în județul Dâmbovița). Copiii se suie călare pe el, ca să aibă noroc tot anul. Pe urmă i se scot intestinele și măruntaiele, se tranșează carnea, se fac preparatele tradiționale (caltaboși, tobă, lebăr, sângerete, cârnați, tochitură, drob/ *cighir* etc.). În aceeași zi, se face și nelipsita „pomană a porcului” cu vecinii și cei ai casei.

Tot legat de tăierea porcului este obiceiul numit **Vasilca**. Acesta se practica între Crăciun și Anul Nou, de către țigani sau de feciorii din sat, pentru că, în comunitatea românească, porcul nu se taie întotdeauna de Ignat, ci și în Ajunul Crăciunului sau în altă zi, până la Anul Nou.

Căpățâna porcului se împodobește cu mărgelă, cercei, voal de mireasă, coroană de flori. Se pune pe o tavă, pe care se mai așezau bani (chiar de aur), argint și friptură. Se pleca la colindat cu capul de porc astfel împodobit. Pe vremuri, colindătorii cu Vasilca purtau cămașă albă, brâu roșu sau negru, opinci. Acum se îmbracă „cu ce au”, dar păstrează, parțial, textul colindului și acompaniamentul (la acordeon, la fluier ori la mai multe instrumente muzicale).

Dacă obiceiul le-a sugerat unor cercetători apropierea de zeul indian Shiva, românii văd în el asemănarea „chipului porcului” cu „frumoasa fată din basmele românești” (Ileana Cosânzeana). Aceasta o sugerează semnificația moștenită din bătrâni și textul, rostit în sudul țării:

⁷ Ofelia Văduva, *Pași spre sacru — din etnologia alimentară românească*, Editura Enciclopedică, București, 1996, p. 162.

Sfântul Ierarh Nicolae
(icoane de Rita Aldea)

Sfântul Ierarh Nicolae
(icoană de Cristel Baiu)

Vasilca, fată frumoasă,
Şade cu Vodă la masă
Şi mănâncă vită aleasă.
Câte flori sunt în livadă,
Atâția galbeni în ladă;
Câți cărbuni sunt în cuptor,
Atâtea vite-n obor.⁸

Ziua de Ajun, 24 decembrie, este cunoscută ca zi de post aspru. În trecut, femeile mâncau numai seara prune uscate sau poame fierte. Se făcea și un dulce tradițional, numit „scutecele lui Iisus” sau „pelincile Maicii Domnului”, din turte subțiri, coapte pe plită și umplute cu sămânță de cânepă zdrobită. Și astăzi, gospodinele din Moldova prepară „pelincile” cu nucă măcinată amestecată cu zahăr.

Când se mătură, seara, gunoiul nu se dă afară, pentru ca oamenii să nu aibă supărări și pagube la vite. Coșurile se curăță (sau — cum se spune în Bucovina — „se mătură”) și funinginea se aruncă în vie, ca să încarce via cu struguri. Găinilor li se dădea să mănânce din sită, ca să ouă mult.

Dimineața acestei zile marchează debutul **obiceiurilor de Crăciun**. Acum (mai demult, și în seara dinainte), cete de copii umblă cu **colinda** din casă-n casă. Obiceiul se mai numea *Moș Ajunul*, *Bună dimineața*, *Colindișul* sau *Bună dimineața la Moș Ajun*. În unele locuri (Oltenia, Transilvania) colindătorii se numeau *pițerei* sau *pițărâi* și erau conduși de un vătaf. Datina era ca, atunci când intrau în casă, să scormonească focul din vatră. Primeau în dar covrigi, colaci, turte, mere, nuci.

Colindători
(Buznița de Motru, Gorj)

⁸ Informator Vasile Roșu, comuna Dragalina, județul Călărași (n. 21 dec. 1944).

Un obicei contemporan practicat în Ajun de Crăciun este **mersul cu icoana**. Preotul, însoțit de dascăl, colindă din casă-n casă, stropind cu aghiazmă casa și locatarii și cântând troparul Nașterii Domnului: „Nașterea Ta Hristoase, Dumnezeul nostru, răsărit-a lumii lumina cunoștinței. Că întru dânsa cei ce slujeau stelelor, de la stea s-au învățat să se-nchine Ție, Soarelui dreptății, și să te cunoască pe Tine, Răsăritul cel de sus. Doamne, Mărire Ție!“.

Crăciunul, sărbătoarea Nașterii Domnului, e o zi de mare bucurie și binecuvântare pentru creștini, fiind sărbătorită la 25 decembrie din secolul al IV-lea (până atunci se sărbătorea la 6 ianuarie, odată cu Botezul Domnului, sub numele de Epifanie sau Teofanie); este considerată de cercetători, alături de celelalte sărbători de iarnă, urmașa Saturnaliilor, Mythraliilor și a altor sărbători romane dedicate solstițiului de iarnă.

În calendarul actual al românilor, sărbătoarea are un caracter creștin, fiind celebrată atât prin participarea la slujbele bisericești, cât și prin practicarea unor obiceiuri populare. Cel mai cunoscut dintre acestea este **colindatul**.

Obiceiul se practică în Ajunul Crăciunului, seara, până în dimineața zilei de Crăciun. Dar există și locuri unde se colindă în două sau în toate cele trei zile ale sărbătorii. În alte locuri din Muntenia, Moldova și Transilvania de Răsărit, se colindă (și) la Anul Nou. În fine, termenul de colindă s-a extins și asupra obiceiului practicat de Iordan, Florii sau chiar de Paști, în ultima vreme. Și totuși, românii consideră tradițională numai colinda de Crăciun.

Împărțite în colinde religioase (creștine) și laice (sociale, păgâne), colindele românești creează o atmosferă legendară referitoare la lume și stihii, oprindu-se mai mult asupra a trei aspecte din viața satului: gospodăria, puterea și frumusețea tinerilor, eroismul și iubirea în perspectiva căsătoriei.⁹

Coconii din Hoteni (Maramureș)
la Muzeul Satului — București

⁹ Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Minerva, București, 1976, p. 41.

Nașterea Domnului
(icoană pe sticlă de Georgeta Maria Iuga)

Nașterea Domnului
(icoană pe sticlă de Adina Ștefănescu)

„Pițărăi” (colindători-copii) din Maramureș
(la Festivalul datinilor și obiceiurilor de iarnă de la Sighetu Marmației)

Colindatul în familie
(Vișeu de Sus, Maramureș)

Colindători și colindețe
(Gropeni, Brăila)

Crai (colindători)
(Gura Râului, Sibiu)

Călușeri
(Telciu, Bistrița-Năsăud)

Călușul de iarnă
(Gropeni, Brăila)

Călușul de iarnă
(Gropeni, Brăila)

În funcție de grupul care colindă, colindele sunt de copii și de ceată. Colindătorii sunt purtătorii și transmițătorii unui mesaj către gazde. Fie magic, de urare, fie creștin (de vestire a Nașterii lui Hristos), mesajul colindătorilor dorește să aibă efect asupra gazdei, să-i aducă bogăție, prosperitate în noul an, s-o facă mai bună, mai credincioasă, mai fericită, mai sănătoasă. Colindătorii poartă diferite denumiri: **ceata de colindători/feciori** (în Transilvania), **ceata de juni** (în ținutul Sibiu-Făgăraș), **bute, butea feciorilor/junilor** (în ținutul dintre Olt și Târnave), **beze** (în Câmpia Transilvaniei și Năsăud), **dubași** (în Hunedoara vestică și ținutul Hălmașiu-Beiuș), **preucă** (în Țara Loviștei), **zoritori** (în Țara Bârsei), **călușeri** (în zone din Transilvania, întrucât colindătorii urează și joacă jocul cu acest nume) etc.

Se disting, în mare, câteva tipuri de cete. Cea mai numeroasă ceată, în care trebuia să intre câte un fecior sau bărbat din fiecare casă, se întâlnea în estul

Ceata de colindători la casa gazdei
(Avram Iancu, Arad)

Transilvaniei și avea chiar mai mult de 30-40 de membri, a căror vârstă putea trece de 40 de ani, cu condiția să cunoască repertoriul. Ceata de juni era compusă din adolescenți și tineri necăsătoriți, patronată, în general, de biserică sau de autoritatea administrativă a satului. Rolul ei se extindea pe parcursul întregului an, fiind organizatoarea jocului (horei) duminical(e) și cea care îi iniția pe membrii cetei și pe tinerele fete. În nordul Transilvaniei, Moldova și Muntenia se întâlnește ceata de flăcăi, cu atribuții exclusiv de urare. Există și cete de bărbați sau mixte, bărbați și femei, iar în Muntenia Subcarpatică (Muscel) se întâlnesc grupuri de fete care îi colindă cu precădere pe flăcăi.¹⁰ Actuale sunt cetele mixte, formate din copii și tineri sau împreună cu bărbați și femei. Crăciunul fiind o sărbătoare care se ține în familie, se remarcă marea răspândire a „cetelor” formate din toți membrii unei familii, care colindă la rude, vecini sau prieteni.

Vișlaem — scena păstorilor
(Vișeu de Sus, Maramureș)

¹⁰ Ovidiu Bârlea, *Folclor literar românesc*, vol. I, Editura Minerva, București, 1981, p. 286.

Constituirea cetei și „repetițiile” sunt în legătură cu întinderea repertoriului de colinde și cu atribuțiile cetei. Ceata are un conducător (*vâtaf, primar, jude, birău* — mai nou, *șef*). El îndeplinește rolul de casier, introducând și fetele în joc. Cel (cei) ce duc(e) darurile sunt numiți *iapă, cal, desăgar, purcică, goagă, săcari, mihoi*. Mai există, uneori, un casier (*someș, cămăraș, pârgoș, pristac*) și un supra-vegheor al proviziilor cetei (*crâșmar, căprar, colăcar, chelar, fâgădaș sau borbirău*).

În general, colindătorii poartă costume populare de sărbătoare, la care adaugă și alte decorații. Uneori poartă o bătă sau măciucă, special ornamentată, traistă, clopoței, dube sau alte instrumente muzicale (cel mai des fluier), iar în anumite zone o panglică roșie sau tricoloră pe piept, peste mijloc sau la bătă. Frecvente sunt acum și ornamentele din betelă, hârtie creponată, globuri sparte, paiete etc.

Repetițiile se fac de la începutul postului până la Sfântul Nicolae ori chiar cu câteva zile înainte de Crăciun. Tradiția era ca o ceată să-și aleagă o gazdă, la care organiza și petrecerea de Crăciun — un om mai bogat din sat. Ca daruri, colindătorii primeau colaci (în care etnologii văd simboluri solare), mere, nuci (în care se vede apropierea de Saturnaliile romane), dulciuri, cârnați și produse din carne de porc. Mai recent, primesc exclusiv bani. La casele unde nu erau primiți sau găseau poarta încuiată, rosteau „descolindări”, formule de urări negativ-umoristice adresate gazdei, ori luau poarta și o mutau din loc.

În prezent, se poate vorbi de un caracter în general creștin al colindatului. Colindătorii îi simbolizează pe îngerii care cântau deasupra ieslei de la Betleem, slăvind Nașterea Pruncului Iisus. Pe lângă această „veste minunată”, care se află în centrul celor mai multe colinde contemporane, colindele religioase mai vorbesc despre Patimile Domnului, despre sfinți, despre Maica Domnului, despre bătrânul Crăciun, despre trădarea lui Iuda etc.

Colinda populară, în mare parte înlocuită de cea creștină, se distinge prin faptul că își precizează destinatarul (există colinde „de fată”, „de flăcău”, „de copil”, „de cioban”, „de preot”, „de pescar” etc.) și prin funcția predominantă de urare. Există, de asemenea, colinde care au ca temă lupta cu leul, ciuta, colinde de înstrăinare (mai ales adresate feciorilor care plecau la oaste).

Colindului îi sunt asociate tendințele tot mai marcate de trecere de la ritual la spectacol. Aceste caracteristici fac posibilă valorificarea lor scenică, sub formă de spectacole și festivaluri de folclor și în cadrul repertoriului interpreților consacrați, de muzică populară sau ușoară. Treptat, manifestările de acest gen tind să devină tradiții locale, cu rol de a conserva (măcar sub această formă) obiceiul, dar și cu „dezavantajele” pe care le presupun noul context al desfășurării, publicul etc. Dincolo de acestea, este un fenomen al evoluției unui vechi și foarte practicat obicei, în condițiile societății moderne.

În zilele Crăciunului, până la Sfântul Vasile sau chiar până la Bobotează, copiii umblă cu **Steaua**. Ei se numesc *stelari, crai, colindari* sau *colindători*. Umblă în cete mici, cu o stea făcută dintr-o sită veche, cu șase, opt sau douăsprezece colțuri triunghiulare, învelite în hârtie colorată. În centru au icoana Nașterii Domnului. Miezul cântării lor se referă la căutarea și aflarea Pruncului Iisus de către magi sau crai. Dar cântarea cuprinde și o parte a troparului Nașterii Domnului și o orăție către gazde. Prin zona Muscelului există obiceiul ca stelarii să-și închine steaua, la întâlnirea a două cete.

Uneori, ei colindă împreună cu **Vicleimul (Irozii, Vi flaemul)**, teatru popular care prezintă scene de la Nașterea Domnului: cea în care Iosif și Maria caută și găsesc un loc pentru a-L naște pe Iisus, a magilor, a păstorilor, a uciderii pruncilor de către Irod, a căutărilor acestuia pe la cărturarii vremii, a chinurii lui Irod de către draci. Considerat a fi venit la noi pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, teatrul de irozi este puțin jucat în zilele noastre, mai des în Transilvania și doar sporadic în Muntenia și Moldova. Acolo unde există, este un adevărat spectacol, care se încheie cu o suită de colinde, în văzul întregii comunități adunate.

Un alt obicei întâlnit pe tot teritoriul României este **împodobirea bradului de Crăciun** cu jucării, lumini, globuri, beteală. De dată recentă (în România, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, se întâlnea numai în casele nemților care locuiau prin orașe), acesta nu face parte din tradițiile vechi românești, ci a fost preluat din Occident. Românii aveau obiceiul de a împodobii un pom, o ramură verde, numai la nuntă și la înmormântarea unui tânăr nenuntit. Cu toate acestea, specialiștii vorbesc despre existența, la sate, a unui pom de fasole sau din paie. Alții preferau pomul „de vâsc”, ținut astăzi în casă de Anul Nou, în credința că aduce noroc.

Crăciunul este, mai ales, un prilej de a oferi daruri. Deși comuniștii au încercat să-l înlocuiască pe tradiționalul Moș Crăciun cu Moș Gerilă, cel dintâi revine, în fiecare an, cu sacul plin, împărțind daruri copiilor în seara de Ajun. Atunci când nu poate veni personal, își lasă darurile sub bradul de Crăciun, unde copiii și cei mari le găsesc în dimineața sărbătorii.

Din acest lanț de obiceiuri nu puteau lipsi, firește, **Moșii de Crăciun**, fiindcă românii îi pomenesc pe cei adormiți la fiecare mare praznic. De aceea, și în ziua de Ajun se împart pentru morți colăcei, turte și poame fierte — alimente de post.

Se spune că e bine să fie păstrat primul colac de la colindețe și dat vitelor cu care se merge la târg, ca să vină oamenii să le cumpere, așa cum vin la colindețe.

**Moș Crăciun
și ceata de
colindători**
(Colciu,
Dâmbovița)

Gunoiul măturat între Crăciun și Bobotează se strânge și fie se aruncă pe straturi, că să nu le mănânce viermii, fie se arde și cu el se afumă vitele, ca nimeni să nu le poată vătăma. Unii sar peste foc în zilele Crăciunului, ca să le piară frica. Femeile stau pe vine, ca să stea cloștile pe ouă. Alții spun că e bine să mănânci carne de pasăre în ziua Crăciunului — ca să fii peste vară ușor ca pasărea.¹¹ Și în zilele noastre mai există astfel de credințe. Dar, în general, acum ele provoacă un zâmbet, amintind numai de vremurile de altădată.

Zilelor dintre Crăciun și Bobotează li se zicea **hârța** (de la harți), pentru că în această perioadă se mânca de dulce. Mai demult, în sudul țării, în a doua zi de Crăciun, bătrânii din comitetul bisericii adunau colaci și carne, pe care apoi le vindeau, vărsând banii în lada bisericii. După ce feciorii colindau în satul lor, unii se duceau și jucau în satul vecin. Tot în zilele Crăciunului începeau și petrecerile cu lăutari. Colindătorii erau așteptați la gura sobei, unde ardea un butuc mare.

Acum, Crăciunul este o sărbătoare de familie, când se adună copiii, părinții și nepoții la masă. Participă la slujbele bisericii, îi primesc pe colindători sau fac parte ei înșiși din cete. Crăciunul este considerat sărbătoarea păcii, când orice conflict încetează.

Anul Nou (*Sânvăsăiu* sau *Crăciunul Mic*) este o sărbătoare atât religioasă, cât și laică. Ea marchează trecerea în noul an civil — anul nou bisericesc începe la 1 septembrie —, fiind și ziua în care este prăznuit **Sfântul Vasile cel Mare**. În această perioadă se întâlnesc mai multe obiceiuri populare, având, în general, caracter distractiv sau de urare, dar implicând și tradiția românească, mai veche sau mai nouă, supradimensionând caracterul laic al acestei sărbători.

Căiuți

(Avrămeni, Botoșani; fotografie de Constantin Dina)

¹¹ Tudor Pamfile, *op.cit.*, pp. 262 și urm.

„Înger” din Vișlaemul românesc
(Vișeu de Sus, Maramureș)

Cinstirea căiușilor

Moși și draci — Vișlaem
(Vișeu de Sus, Maramureș)

La colindat cu „Steaua”
(copii din Vorona, Botoșani)

Înnoirea anului conține în sine ideea perfecțiunii începuturilor. De aceea este așteptată cu bucurie. Românii consideră că există o corespondență între „îmbătrânirea anului” și vârsta sfinților din calendar. Cei sărbătoriți la sfârșitul anului sunt moși (Moș Andrei, Moș Nicolae, Moș Crăciun), iar cei serbați la început sunt considerați tineri (Sfântul Vasile, Sfântul Ioan Botezătorul ș.a.).

Românii au adoptat calendarul nou (statul, în 1919; biserica, în 1924), dar cred că „timpul merge tot pe vechi”, când se referă la dezvoltarea plantelor și rodul grădinilor. Pe lângă calendarul civil, ei respectă cu destulă strictețe sărbătorile din calendarul bisericesc și interdicțiile acestuia (sărbătorile, postul, desfășurarea nunților în anumite perioade). Dar, alături de aceste calendare, și-au făcut și un calendar popular — „al babelor”. De acesta țin muncile câmpului, obiceiuri și sărbători populare, practici magice etc. De aceea, nu se poate vorbi decât la nivel formal despre un singur calendar. În fapt, există diferite grupuri care au diferite calendare, mai ales dacă ne referim la cel popular. Dar și în cazul orășenilor putem vorbi despre calendare diferite. Cel civil ține de activitățile sociale, de relația cu statul și cu instituțiile sale. Cel bisericesc ține de viața spirituală, de credință. Cel popular ține de viața privată și/sau comunitară.

Datele de renovare a timpului sunt legate, în concepția românilor, de anumite sărbători. Însă adevărata înnoire a timpului are loc la **Anul Nou**. Obiceiurile populare care se desfășoară în această perioadă poartă încărcătura unor ritualuri de renovare simbolică a lumii, de alungare a spiritelor rele sau de divinație; un complex de ceremonii și superstiții, care fac din această perioadă a anului una dintre cele mai bogate în datini populare — o perioadă de trecere între două lumi al căror prag îl constituie Anul Nou.

Căiuții de la Hlipiceni
(Botoșani)

Așa cum Crăciunul este dominat de colinde, Anul Nou este marcat, în comunitatea românească, de urarea cu plugușorul, cu sorcova, cu buhaiul, vasilca și jocurile mimice cu măști de animale sau personaje țărănești. Sunt obiceiuri care încă se păstrează. Poate datorită caracterului lor spectacular sau pentru prilejul pe care-l oferă comunității de a petrece, pentru câștigul pe care-l au cei ce le practică sau pentru darul comuniunii (a întregii comunități, dar și a cetei păstrătoare a obiceiurilor de Crăciun).

Remarcăm că nici de Anul Nou nu lipsesc colindele. Ele însă vestesc această sărbătoare și conțin urări pentru noul an. Am întâlnit în Maramureș și colinde creștine, care conțin îndemnuri morale și sfaturi. Acum, ca și la Crăciun, există obiceiul de a trimite și primi felicitări scrise, cu urări pentru noul an (mai recent, chiar pe e-mail).

Fetele încearcă, prin diferite practici, să vadă cum și unde le vor fi drăguții. Unii priveghează, cu credința că vor afla locuri pline de comori. Alții, sperând să vadă cerurile deschizându-se. Mai demult se făcea calendarul de ceapă, pentru a vedea cum va fi anul viitor, din punct de vedere al recoltelor și al vremii.

Cea mai așteptată sărbătoare laică este **Revelionul**. Fie în familie, fie cu prietenii sau la marile revelioane organizate de autoritățile administrative, românii petrec cu joc, mâncare și băutură. La miezul nopții, la cumpăna dintre ani, ciocnesc un pahar cu șampanie, aprind artificii și „alungă” spiritele rele, nu cu biciul, cum era odată obiceiul, ci cu petarde.

Cele mai răspândite obiceiuri populare sunt **jocurile** în care predomină **măștile de animale**. Ele pot fi împărțite în mai multe categorii¹²: a) **turca**, **bourița** și **cerbul**; b) **brezaia**; c) **capra**, **cămila**, **cerbuțul** și **malanca**; d) **jocuri** cu mare desfășurare, cu numeroase **măști** și **personaje travestite**. La acestea ar trebui să adăugăm, poate, **struțul**, întâlnit în obiceiurile dobrogene în ultimul timp.

În toate jocurile de tip **turcă**, **brezaie**, **capră**, recuzita centrală este capul de animal cu cioc clămpănitor, făcut din lemn și jucat de un flăcău. Între capră, turcă și brezaie există foarte multe asemănări. Uneori, ele se identifică. Diferă numai denumirea, în funcție de zona în care se practică.

Denumirea de **capră** este specifică zonei Moldovei. Caprele din Moldova, cu bot de lemn clămpănitor, au specifice coarnele mai mici și mai puțin împodobite decât în restul țării. Ele sunt acoperite cu covoare sau macaturi și uneori poartă pe spinare o fâșie cu clopoței. Caprele dansează, împreună cu ursul, dansuri grotești. Celelalte personaje mascate care le însoțesc prezintă adesea scene comice, cu aluzie la comunitate sau la evenimente actuale. În mod tradițional, capra joacă în mijloc, fiind înconjurată de celelalte măști, după cântarea la fluier sau la strigăturile flăcăilor care au sarcina de a o juca.

În Transilvania, capra poartă denumirea de **turcă**. În zona Hunedoarei, turca se numește și cerb sau cerbuț. Capul turcii are specifice două coarne înalte, împodobite cu beteală, panglici și clopoței. Uneori este împodobită cu fâșii lungi și multicolore de pânză sau, mai nou, de hârtie colorată. Se spune că turca era jucată de oamenii însurați. Flăcăii se temeau s-o joace, căci se credea că, timp de șase săptămâni, se depărtează de ei ingerul cel bun și sunt lăsați în voia celui rău.

¹² Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Excelsus Univers, București, 1999.

Jocul caprelor din Vorona
(Botoșani)

Alaiul Caprei la Bârsănești
(Bacău)

Struț
(Saraiu, Constanța)

Capră din stuf
(Popești, Iași)

Urși
(Dărmănești, Bacău)

Jocul caprelor de la Timișești
(Neamț)

Malancă
(Moldova de nord)

Brezaie
(Valea Argovei, Călărași)

Turcă
(Cuciulata, Braşov)

Turcă
(Sebiș, Bistrița-Năsăud)

„Capre“
(Județul Bacău)

Mască de capră
(Letea Veche, Bacău)

În ziua de Anul Nou, turca „moare”. Este „împușcată” de un fecior, „înmormântată” de „popă” și bocită de „preoteasă”.¹³ Firește, toți — feciori mascați. Apoi este „înmormântată”; masca se așază cu capul în jos, până se termină „pomana” (ospătarea feciorilor de către fete). Apoi feciorii împart turca, fiecare luând bucata pe care a dat-o când a fost făcută.¹⁴ Repertoriul turcii era foarte vast. Conținea și câte 15-20 de cântece, necesitând repetiții îndelungate. La repetiții participau și copiii, pentru a putea prelua obiceiul, în viitor.¹⁵

În Muntenia, capra se mai numește *brezaie*. Jumătate-om, jumătate-dobitoc, părea a fi „o ființă răzlețită din străvechile coruri bahice”¹⁶ și cea dintâi mască a teatrului popular românesc. Astăzi, însă, seamănă mai mult cu masca de capră din celelalte ținuturi.

Însoțită de moș, babă și alte personaje mascate, ea prezintă diferite scene comice. În zona Muscelului, are cap de lup, barză, vulpe, câine, cocoș sau vultur. Glumește, cântă, îi înveselește pe bătrâni, îi sperie pe copii, dă ghes tinerilor.

În Bucovina, capra se numește *malancă*, închipuind o pereche de bătrâni. Casele gospodarilor trebuie să fie curate, altfel „moșneagul” le murdărește cu funingine.

Capra umblă de la Crăciun până la Bobotează. Mai demult umbla o ceată, formată din 15-20 de feciori. Acum umblă și câte doi-trei bărbați, chiar și căsătorii. În zilele noastre, capra se poate vedea nu numai prin curțile gospodarilor, ci și în piețele orașelor, în trenuri, în gări; umblă dintr-o localitate în alta, pentru a câștiga bani și a-i distra pe oameni.

Caprele dansau împreună cu ursul dansuri grotești, iar mascații improvizau unele scene comice. În zilele noastre, în Moldova, acolo unde se mai joacă ursul, acesta este un joc de sine stătător. Ursul joacă îndemnat de ursar, în ritmul tobelor și al fluierăturilor.

Ceata este completată de alți mascați: *moși, babe, domnișoare* etc. Toți — flăcăi din sat. Măștile sunt confecționate din cârpe, blănuri de oaie sau de iepure; costumele — din haine vechi; recuzita — obiecte casnice demodate, bâte etc. În Bucovina, mascații se dau pe față cu funingine și se împodobesc cu pene. În Maramureș, se pot întâlni cete de *draci* care, în zăngănitul tălăngilor care le sunt agățate de costumul din blană, saltă pe ulițe după colindători.

În zilele noastre, la Anul Nou există obiceiuri specifice fiecărui ținut. În Moldova se întâlnesc cele mai multe datini la această sărbătoare. Toate sunt „puse în scenă” de ceata de feciori. Mai deosebiți sunt **Împărații** din Bosanci, județul Suceava, cu costume alcătuite din pene colorate. Ei joacă în diferite moduri și le urează gazdelor, la sfârșit. **Căiuții** reprezintă un obicei specific nordului Moldovei.

¹³ O. Buleoiu, *Folclorul de iarnă... și poezia păstorească*, Editura Minerva, București, 1979, p. 168.

¹⁴ Tudor Pamfile, *op.cit.*, pp. 370 și urm.

¹⁵ Nicolae Cojocaru, *Cântece, obiceiuri și tradiții populare românești*, Editura Minerva, București, 1984, p. 39.

¹⁶ Petru Caraman, *Substratul vital al sărbătorilor de iarnă la români și slavi*, Institutul de Arte Grafice, Presa Bună, Iași, 1981, p. 201.

Mască de moșneag
(Botoșani — foto: Constantin Dina)

Bungheri
(Câmpulung Moldovenesc)

Drac — mască din Vîflaem
(Sarasău, Maramureș)

Păsăroi
(Gârleni, Bacău)

„Moși“
(Borlești, Neamț)

Ceata, mai mică sau mai mare, în funcție de vârsta participanților, colindă din casă-n casă, jucând în ritmul fluierăturilor și strigăturilor, precum și al muzicii, dacă își permit flăcăii mai mari s-o plătească. Costumul include un cap de cal din lemn, împodobit cu beteală și hârtie colorată. Acesta i-a făcut pe specialiști să vadă în acest obicei reminiscența unui străvechi ritual cabalin.

Un obicei unic în țară se desfășoară în Bucovina, la Anul Nou. Este vorba despre **bungheri**. Costumați în uniforme militare asemănătoare celor ale generațiilor austrieci, ei joacă în cerc și spun strigături de joc, chiar licențioase. Sunt acompaniați de instrumente de suflat și tobe, în ritmul *Arcanului*, dans specific acestei zone.

În Moldova se întâlnește și dansul **Arnăuților**, a căror sosire o anunță sunetul de zurgălăi, tobe și trompete. Ei sunt îmbrăcați în costume populare și poartă peste cămașă o năframă din borangic sau un șervet pe care sunt prinse mărgelile. Deasupra poartă o flanelă roșie. Pe cap au căciulă împodobită cu mărgelile și bucățele de oglindă. Poartă și fustă cu zdrențe, de cele mai multe ori roșie sau albastră, opinci cu zurgălăi, ȋtari albi și buzdugan împodobit în mână. Joacă pe la case *leșeasca*, pe melodia unei fanfare pe care o tocnesc special pentru acest moment.

Alte tipuri de teatru popular sunt **Jienii** (*Banda Jienilor*, *Jienia* sau *Haiducii*) și **Banda lui Bujor**. Variantele existente ale acestui teatru popular pornesc de la renumele pe care l-au avut haiducii în popor și de la legendele care povestesc faptele lor de vitejie. În prezent, acest tip de teatru popular aproape că a dispărut. Am mai văzut totuși, sporadic, unele trupe în Moldova și chiar în Dobrogea.

Un obicei general, practicat de români cu prilejul Anului Nou, e **Plugușorul**. Obicei agrar, cu adânci rădăcini în spiritualitatea românească, plugușorul este o colindă; o colindă agrară declamată, cu elemente teatrale, având ca subiect munca depusă pentru obținerea pâinii. Plugul, ornat cu hârtie colorată, panglici, șervete, flori, pe care se puneau, eventual, și un brad, era o prezență nelipsită în cadrul acestei colinde. Acum este mai mult o prezență simbolică, în cadrul urăturilor care li se adresează oficialităților și gazdelor.

Plugușorul se recită din casă-n casă în Ajunul Anului Nou, seara sau până în dimineața Anului Nou. Era practicat de copii sau de adolescenți, ca și acum. Dar se spune că mai demult îl practicau numai bărbații în puterea vârstei. Izolat (în județele Botoșani și Galați), este consemnată și prezența femeilor în ceată. În general, se practica în cete mici, de doi-trei inși. Mai demult, se ura și în cete mai mari, care își alegeau un vătaf. Recitarea textului este însoțită de sunetul clopoțelilor, al buhaiului și de pocnetul bicelor. În scenariile mai complexe ale obiceiului apar și instrumente muzicale (fluier, cimpoi, tobă, cobză, vioară), dar și pocnitori și pușcoace, care amplifică atmosfera zgomotoasă în care se desfășoară obiceiul.

Unii cercetători leagă obiceiul de începutul primăverii, când se sărbătorea, mai demult, Anul Nou. Odată cu stabilirea datei acestuia la 1 ianuarie, se presupune că a migrat și obiceiul. Ca răsplată, colindătorilor li se dădeau colaci, fructe, bani, cârnați, pentru care se mulțumea.

Hora arnăuților din Răucești
(Neamț)

În prezent, plugușorul este mult utilizat pentru felicitarea autorităților și intens mediatizat, ca și majoritatea obiceiurilor de iarnă. Pe la case, în sate și la orașe, se practică în cete mici, de copii, până în dimineața Anului Nou. În unele locuri, se mai practică **Plugul cel mare**, cu plug tras de boi sau purtat de flăcăi. Dar în Moldova, Muntenia și nordul Dobrogei acesta a fost înlocuit de buhai.

În dimineața Anului Nou, ca o continuare a Plugușorului, copiii umblă cu **semănatul**. Ei aruncă semințe de grâu, porumb sau orez prin case și peste oameni. Rostesc o urare scurtă prin Bucovina („Sănătate! Anul Nou!“), primind în schimb bani, fructe, nuci, colaci. Mai recent, însă, s-a generalizat formula de la *Sorcovă*, prezentă, inițial, în centrul Moldovei: „Să trăiți / Să-nfloriți / ca merii, /ca perii, / În mijlocul verii, /ca toamna cea bogată /De toate-ndestulată!“. ¹⁷

Sorcova este tot un colind al Anului Nou. Mai demult, la Sfântul Andrei se puneau în apă, la înflorit, ramuri de măr, păr sau vișin. Cu ele se colinda din Ajun, până în dimineața zilei de Sfântul Vasile. Astăzi, acestea sunt înlocuite cu sorcove făcute din flori de hârtie colorată, ornate cu beteală. Obiceiul e practicat de copii, care intră în casă și le lovesc pe rând pe gazde cu sorcova, recitând textul cunoscut. Prin Buzău, Prahova, Argeș, Teleorman și Olt se colinda mai întâi la fereastră, pentru a le deștepta pe gazde.

Pocniturele din bici și din pârâitoare (mai nou, petardele) se spune că sunt menite a alunga spiritele rele. Pe de altă parte, Anul Nou este prilej de efectuare a actelor magice și pronosticurilor.

În această noapte, se spune că se deschid cerurile, iar cui priveghează și le vede deschise i se va da orice va cere. Se spune că animalele vorbesc, povestind tot ce au făcut în timpul anului. Se mai spune că așa cum este omul la Anul Nou va fi tot anul (vesel sau trist). Mai demult, se ungea cu untură și cărbune de tei pe la ferestrele și ușile grajdului, ca să nu intre strigoaicele, să strice vitele. ¹⁸ Se puneau busuioc, cercei sau salbă la parul de la gard, pe casă sau pe clăile de fân. Se spunea că, dacă în dimineața Anului Nou vei găsi obiectul rourat, este semn de noroc. ¹⁹ Și acum se mai face plăcintă cu răvașe, pe care se scriu texte satirice.

Pentru a afla viitorul, oamenii practica **Vergelul**. Se adunau la o casă și fiecare dintre cei prezenți puneă într-un ciubăr cu apă neînceptă câte un semn (cuțit, inel, cercei, cheiță). Un băiat de 10-13 ani era rânduit să le scoată pe acestea din apă, în vreme ce *vergelatorul* (un om bun de gură) ura noroc de Anul Nou și de sărbătorile mai însemnate de peste an. În unele părți, la Vergel participa oricine dorea. În altele, numai fetele, spre a-și ghici ursita. Dar existau și multe alte practici prin care fetele aflau cu cine se vor mărita, fiind, în cea mai mare parte, de domeniul trecutului.

Din cele menționate până acum, ne-am dat seama că Anul Nou este sărbătoare cu cele mai puține datini creștine. Dar este și noaptea în care, în mănăstirile din România, este obiceiul a se face priveghere și slujbă de toată noaptea.

¹⁷ Text cu circulație curentă în Moldova, Bucovina, dar și în alte regiuni ale țării.

¹⁸ George Poboran, *Sărbătorile romane și române*, Slatina, 1914, p. 60.

¹⁹ Simion Florea Marian, *Sărbătorile la români*, vol. I, Editura Grai și Suflet — Cultura națională, București, 2001, p. 101.

Colindători și căiuți din Vorona
(Botoșani)

Plug mare împodobit
(Brătești, Bacău)

A doua zi, de **Sfântul Vasile**, se citesc Molitvele pentru dezlegare de lucrările diavolești și rugăciuni de binecuvântare a anului care începe.

Boboteaza, numită și Epifanie (arătarea Domnului), este unul dintre cele mai mari praznice creștine. Este sărbătoarea Botezului Domnului în Iordan, de la Sfântul Ioan Botezătorul. Este o mare sărbătoare a poporului român, pentru că în această zi s-au arătat toate Persoanele Sfintei Treimi și tot acum se sfințește Aghiazma Mare.

Cu câteva zile înainte, preotul **umblă cu Ajunul** sau **cu Boboteaza**, colindă fiecare casă, cântând troparul sărbătorii și stropind cu aghiazmă oamenii și locul. Dacă sosește în ziua Ajunului, este întâmpinat cu mâncare de post (prune uscate fierte, grâu fiert, mere etc.), pentru că **Ajunul Bobotezei** este zi de post aspru. Oamenii îl întâmpină pe preot cu lumânare aprinsă la poartă; uneori, îl și conduc cu câteva case mai încolo, la ieșire. Copiii îl însoțesc și îi anunță sosirea, strigând înaintea lui „Chiralesa!” (de la grecescul *Kir eleison* = Doamne, miluiește). Aceasta mai ales în Bucovina și Moldova.

Peste tot în țară se face sfințirea mare a apei (**Aghiazma Mare**), cu care se sfințesc bisericile, casele, obiectele de cult sau laice, atunci când sunt noi. Tot cu această apă sfințită se stropesc, de Bobotează, oamenii, animalele, păsările. Oamenii cred că este izbăvitoare de boli, sfințitoare și purificatoare. Ea se bea, la nouă zile după Bobotează și în cursul anului, de către cei oprți de la Sfânta Împărtășanie. Se păstrează ani de zile, cu credința că această apă nu se strică.

În satele de la Dunăre, e obiceiul ca, după sfințirea apei, preotul să arunce în fluviu o cruce (sau trei cruci, în mare). Băieții se aruncă în apă și înoată până când unul dintre ei prinde crucea. În mai multe locuri din țară se sfințește, la Bobotează, apa râului sau a vreunui izvor care trece prin sat.

De asemenea, în prezent, se practică în sudul țării, pe alocuri, un obicei numit **încuratul cailor**. Caii sunt împodobiți cu ciucuri (canafi) și apoi sunt „botezați” de preot cu aghiazmă, împreună cu stăpânii lor. În unele locuri intră și în apa râurilor, care a fost sfințită de preot. La biserici, se fac cruci din gheață, se trag focuri de armă pentru alungarea spiritelor rele.

Ca să nu se spurce apa sfințită, nouă zile după Bobotează nu se spală rufe. Fetele iau o floare dintre cele ce împodobesc crucea la Bobotează și cred că, dacă o vor pune sub pernă, își vor visa viitorul soț.

În comuna Morteni din județul Dâmbovița, se face un obicei unic, cunoscut sub denumirea de **Steag** sau **Geavrele**. Cu o săptămână-două înaintea Bobotezei, băieții iau de la femeile mai în vârstă geavrele (batiste). În ajunul Bobotezei, se strâng la o gazdă, unde le cos pe un par înfășurat în tricolor, lung de 9-11 metri. În vârf îi pun cruce, ciucuri, tricolor și busuioc. De Bobotează, steagurile din cele patru sectoare ale localității se sfințesc în centru, de către preot. Apoi, fiecare ceată merge în sectorul ei. Colindă din poartă-n poartă, ridicând steagul de trei ori în sus. De Sfântul Ioan, a doua zi, îl desfac, la aceeași gazdă. Își numără banii câștigați și-și povestesc întâmplările de la umblatul cu steagul. Ei fac, conștiincios, acest obicei în fiecare an. Se spune că, dacă nu-l mai fac un an, nu mai au voie să-l facă vreme de șapte ani.

Sfântul Ierarh Vasile cel Mare
(icoană pe sticlă)

Plugul mare
(Chiscovata, Botoșani)

Preoți și enoriași la sărbătoarea Bobotezei

Sfințirea apei râului Săpâța

Muiatul Ionilor
(Tălmăcel, Sibiu)

„Geavrelele”^{↑→}
(Morteni, Dâmbovița)

Colindători
(Maramureș)

A doua zi, prăznuirea **Sfântului Ioan Botezătorul** încheie ciclul sărbătorilor de iarnă. Este sărbătoarea „celui mai mare om născut din femeie“, care L-a botezat pe Cel propovăduit de El. Este una dintre cele trei sărbători dedicate Sfântului în cursul anului (celelalte două sunt Sânzienele — Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul și Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul).

În această zi, oamenii se stropesc cu apă, se cufundă în râuri, iazuri sau jgheaburi, iar feciorii udă cu apă de fântână sau din căldărușa popii fetele din sat.

Cei care poartă numele de Io(a)n sunt **iordăniți** (udați sau aruncați în sus), până când dau un dar. În Muntenia, obiceiul se numește **Vălărit** și este practicat de feciori. Aceștia umblă din casă-n casă, „botezând“ și ridicând pe oricine întâlnesc. Ca dar, iordănitorii primesc bani, iar mai demult primeau carne. Seara, fac petrecere cu toate fetele pe care le-au iordănit acasă sau la fântâni. În Mărginimea Sibiului, obiceiul poartă numele de **Muiatul Ionilor**, fiind dedicat exclusiv celor care poartă acest nume.

Prin fastul și diversitatea lor, sărbătorile de iarnă sunt cele mai ample și mai spectaculoase din cultura populară actuală. Mărturie sunt și numeroasele festivaluri de datini și obiceiuri de iarnă intrate deja în tradiția unor locuri: Bacău, Bistrița, Brașov, Constanța, Galați, Iași, Pitești, Sighetu Marmăției, Suceava ș.a.

În calendarul popular, această perioadă a anului, când sărbătorile se țin lanț, este cea mai bogată în semnificații și evenimente creștine; este cea care îi leagă pe români mai mult de tradițiile populare și de locurile natale; cea care impune comunității românești altă ierarhie socială decât cea obișnuită, este perioada care, în multe locuri, te transpune într-o lume parcă detașată de uzanțele cotidiene — o lume în care este, cu adevărat, sărbătoare.

Mascați
(județul Neamț)

Mascăți
(Oșești, Vaslui)

Mască de babă
(Neamț)

Mască de „țigancă“
(autor: Paul Buța, Galați)

„Moșneag“
(Hârlău, Iași)

Mascot
(Goidești, Buzău)

Urători cu „plugul”
(pictură naivă de Constantina Voicu)

„Capre“ la colindat
(pictură naivă de Catinca Popescu)

Colindători cu „Steaua”
(pictură naivă de Mihai Vintilă)

Noaptea Anului Nou
(pictură naivă de Paula Iacob)

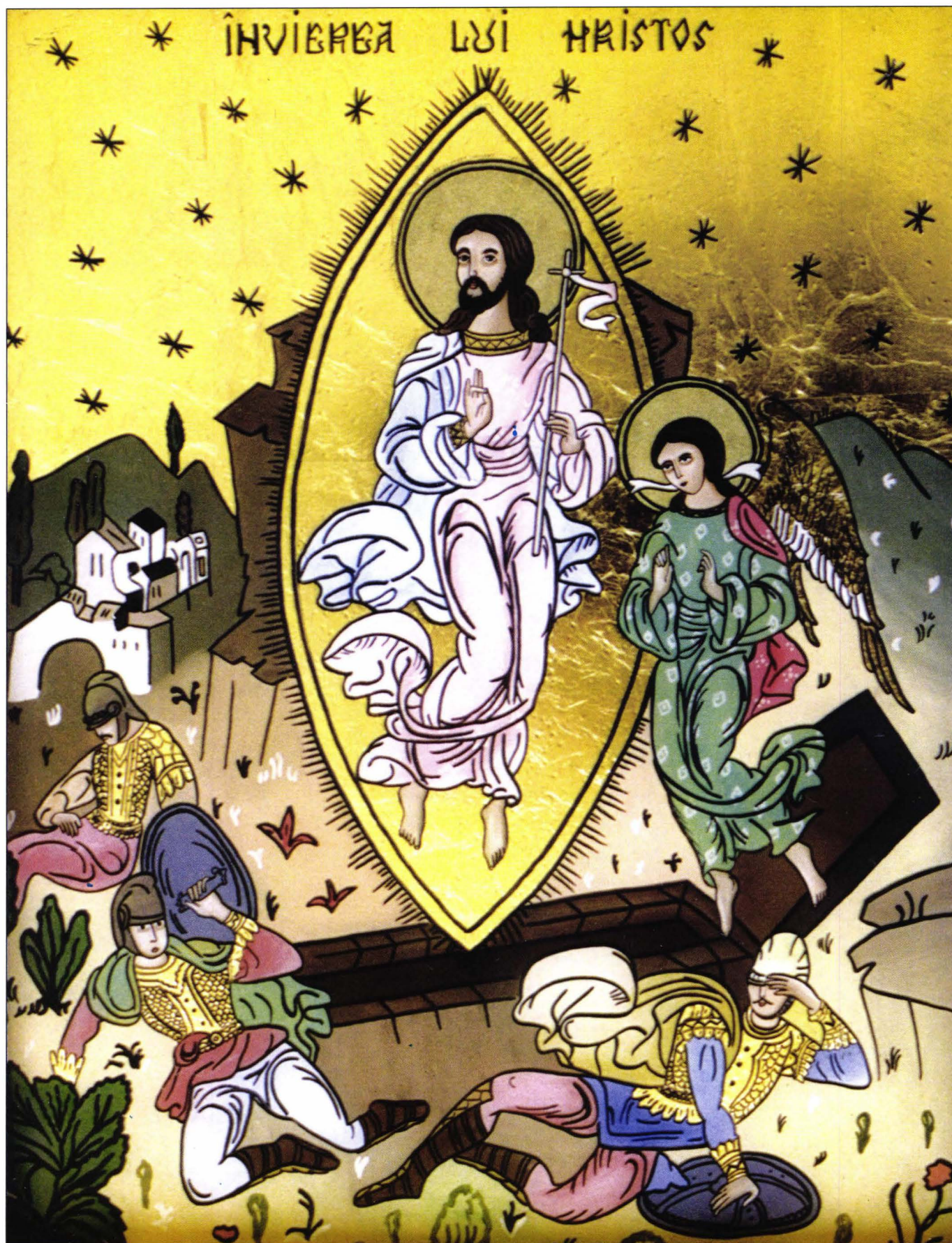

Alai — colindători și mascați
(Tudora, Botoșani)

„Urs“
(Asău, Bacău)

Calendarul sărbătorilor pascale

Învierea Domnului
(icoană de Adina Ștefănescu)

Cea mai mare sărbătoare a creștinilor, **Învierea Domnului**, este prilej, pentru români, de a trăi clipe de bucurie sfântă.

Paștele, cum denumesc românii sărbătoarea Învierii, își are etimologia în cuvântul ebraic *pesah*, trecere. Paștele evreilor marca trecerea poporului ales prin Marea Roșie, din robia Egiptului, în pământul făgăduinței, Canaan. Paștele creștinilor este, în primul rând, sărbătoarea Învierii Domnului, după al cărui model vor învia toți creștinii.

Sărbătoarea Paștelui antrenează un întreg ciclu de evenimente, care fac să se individualizeze clar, în calendarul românilor, momentul pascal. Acesta cuprinde mai multe sărbători, de la intrarea în Postul Mare până la Pogorârea Duhului Sfânt (Rusaliile), adică perioadele numite — în termeni bisericești — a Triodului și a Penticostarului.

Începerea Postului Mare, în planul culturii populare, este marcată de un obicei repetat anual înainte de post, în ultimele zile dinaintea Lăsatului de Sec. În vestul țării, dar și în zonele cu populație catolică, acesta poartă denumirea de **fărșang**, **fășanc** sau **fashing**. Este, de fapt, un carnaval al întregului sat, la care tinerii se maschează, iar cei mai în vârstă asistă. Măștile sunt fie confecționate *ad-hoc*, din materiale existente prin gospodărie — haine vechi, perdele, obiecte vechi etc., fie consacrate prin tradiție, cum e cazul *berbecilor* de la Slatina-Timiș, din județul Caraș-Severin.

Cele mai des întâlnite scenarii la fărșang sunt *nunta*, *doctorul* și, obligatoriu, *înmormântarea*. Aceasta din urmă mimează ceremonialul unei înmormântări tradiționale, numai că mortul este... fărșangul — o păpușă din paie, îmbrăcată în straie vechi. Ea este arsă, la sfârșitul carnavalului, ca semn al morții iernii și al venirii primăverii. Momentul marchează și sfârșitul carnavalului, care se desfășoară în ultima zi a săptămânii brânzei. Mascății umblă pe stradă sau colindă pe la casele oamenilor și joacă mici scenete improvizate sau doar adresează urări gazdei. Deoarece mulți dintre ei sunt feciori de însurat, „spargerea carnavalului” se soldează, de regulă, cu o petrecere, la care sunt invitate și fetele din sat.

Renumite sunt fărșangurile populației catolice din Harghita și Caraș-Severin, precum și cele ale comunității ortodoxe din aceste zone.

Între datinile de **Lăsata Secului**, se individualizează obiceiul **Cucii**, specific Dobrogei (mai demult) și satelor din șesul Dunării. Astăzi, obiceiul este sporadic întâlnit, cel mai spectaculos carnaval fiind în comuna Brănești, lângă București.

Acum obiceiul este o paradă a măștilor de *cuci* și *cucoaice*, urmată de o horă. Trei sunt secvențele principale. Prima se desfășura în dimineața zilei de Lăsata Secului, când *cucoaicele* (flăcăi travestiți în femei), cutreierau satele, simulând bătaia cu *chiuliciul* (un bici în vârful căruia atârna o opincă ruptă). Cei întâlniți în cale erau loviți cu băte, în credința că astfel vor fi izbăviți de spiritele rele. A doua parte a obiceiului o constituia o piesă care o avea în centru pe *bunica cucilor*; în jurul ei se adunau, în mijlocul satului, *miri* și *mirese*, *ciobani* și *ciobănițe*, *vânători* și *vraci*, constituind o paradă zgomotoasă. După ce trăgeau trei brazde simbolice, în formă de cerc, unul dintre ei (de obicei, *mirele*) era udat cu vin.

Seara se desfășura ultima parte a carnavalului, când măștile erau rupte de pe cap, trântite la pământ, călcate în picioare și se striga:

*Să piară cu tine
Tot ce-i rău în mine
Și să fie luminat
Cum am fost înturnat*²⁰,

după care urma, firește, hora.

Dar acestea nu sunt singurele manifestări consemnate în cultura populară românească. Au mai existat și alte obiceiuri la „prinderea” Postului Mare: **Refenelele**²¹ sau **Vergelul**, **Alimori**, **Hodăițe** (în Hunedoara) sau **Priveghiul** (în Banat), strigarea peste sat ș.a.

Acestea erau petreceri ale tinerilor din duminica dinaintea Lăsatului de Sec, cu muzică și jocuri ca la hore, dar însoțite de chiuituri (strigături).

La Lăsata Secului de brânză, pe inserate, tinerii aprindeau focuri pe dealul din jurul satului. Dansau în jurul lor sau săreau peste foc, în credința că astfel se vor curăți, iar băieții, cu un tăciune sau cu un băț aprins la un capăt, făceau cercuri în aer, strigând: „Alimori! Alimori!”.

În Munții Apuseni, se practica o sărbătoare a focului viu, numită **Hodăițe**, variantă locală a Alimorilor. Ea avea loc într-o zi din săptămâna albă (a brânzei) sau în prima zi a Postului Mare. Pe dealurile sau pe munții dimprejurul satelor, copiii mai măricei (peste 12 ani) dădeau drumul unor mănunchiuri de nuiiele împletite cu foi de porumb și paie, strigând:

*Păzea, că vine roata de foc,
Cu belșug, cu noroc;
Păzea, că vine soarele
Și vă arde picioarele,
Păzea, păzea!*²²

Practicată tot la Lăsata Secului, **strigarea peste sat** este un obicei cunoscut și astăzi. Flăcăii se urcă pe un deal sau într-un copac, vestind în tot satul numele fetelor care nu s-au măritat și pricina. Sau formează două cete, urcă pe dealuri

²⁰ Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei R.S.R., București, 1987, p. 434.

²¹ Mihai Pop, *Obiceiuri tradiționale românești*, București, 1976, p. 85.

²² Romulus Vulcănescu, *op.cit.*, p. 382.

Cenușar din Fărșang
(Armășlui, Harghita)

Sfârșit de carnaval (Fărșang)
(Harghita)

„Doctorul” și „ciobanul”

„Mireasa”
(Fărșang din Armășlui, Harghita)

Arderea fărșangului
(Armășlui, Harghita)

„Berbeci“

(Slatina-Timiș, Caraș-Severin)

↑ „Cuci”
 ← ↓ (Brănești, Ilfov) →

opuse și se fac a întreba și răspunde despre fetele care nu s-au măritat și pricina acestui fapt. Prin Maramureș, la poarta fetelor bătrâne, se puneau mătăhăi, niște păpuși de lemn sau de paie, cu organele genitale supradimensionate, purtând bilete satirice la adresa defectelor fetei sau a pricinii pentru care nu s-a măritat.

În sud, la Călărași, și acum se merge cu prăjituri, tort și alte bunătăți la nași sau la părinți, strigându-se: „Urlăria! Urlăria! Urlăria, c-a murit baba Maria!”, pentru alungarea spiritelor rele, dar și pentru că se lasă sec de ouă și brânză și începe Postul Mare.

Un obicei respectat astăzi de cea mai mare parte a populației României este **mersul la nași** cu dulciuri (prăjituri, torturi etc.) și chiar cu fructe. Este un prilej de întâlniri familiale și petreceri. Semnificația tradițională este aceea de împăcare și iertăciune.

Prima zi după Lăsata Secului se numea **Łunea curată**, când bătrânele începeau a țese pânza din care se făceau cămășile de Paști. Tot în această zi, oamenii obișnuiesc să purifice spațiul în care trăiesc, prin diferite ritualuri.

În Banat, ziua aceasta se numește **Spolocanie**, iar oamenii „se spală” cu băutură, la cârciuma satului, de mâncarea de dulce. În alte părți ale țării se cunoaște *Marțea vaselor*: vasele din care s-a mâncat de dulce se spală cu leșie și se urcă în pod, unde se păstrează până la Paști.

Ziua Sfântului Toader (prima sâmbătă din Postul Mare) este momentul în care se aduc prescuri și colivă la biserică. După sfințirea de către preot, ele se dau de pomană pentru morți. De atunci, în fiecare sâmbătă a postului trebuie duse la biserică prescuri, până în Joia Mare.

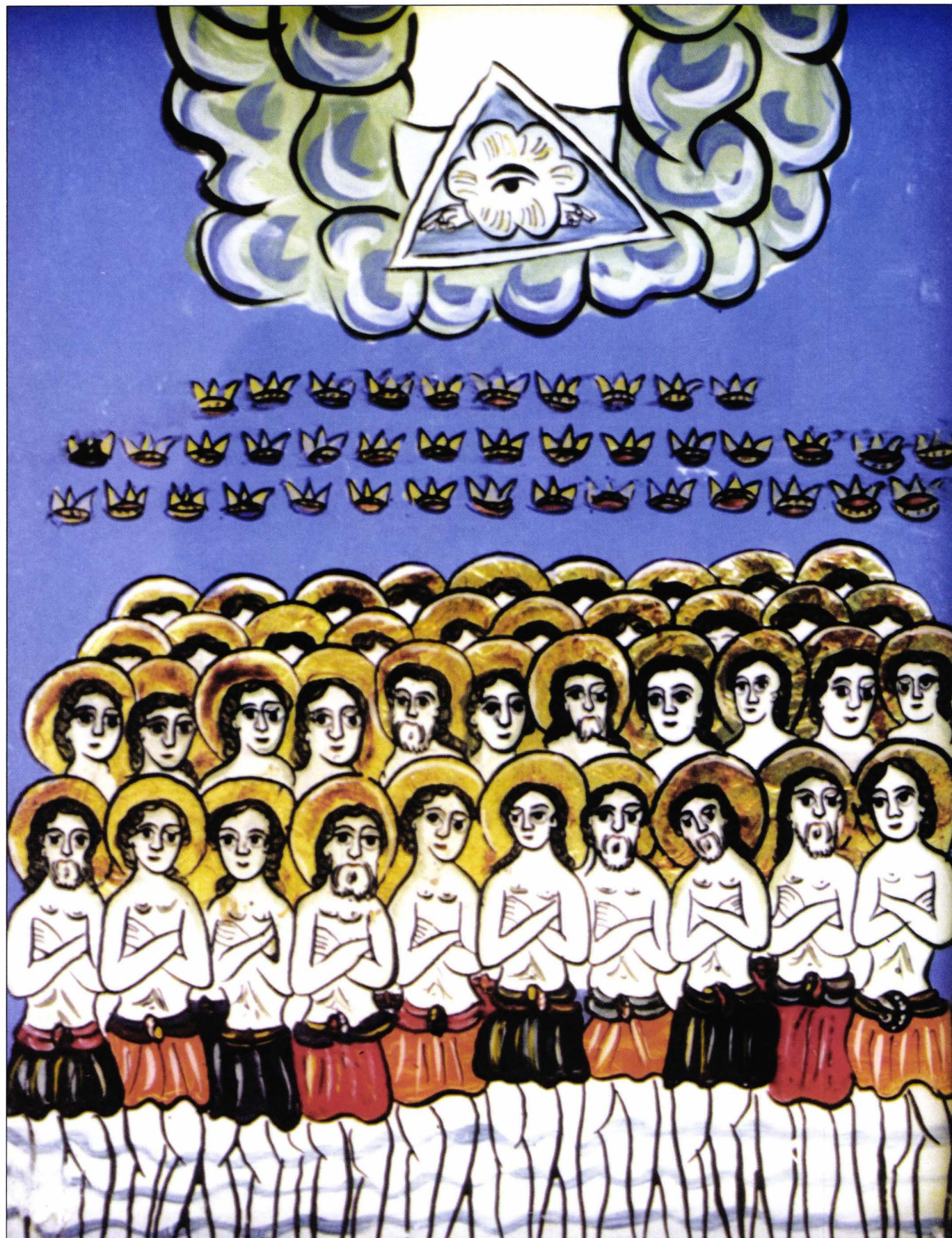
În sudul țării, obiceiul se cheamă **sărindar** și constă în ducerea la biserică a grâului (arpacaș, în zilele noastre). În fiecare sâmbătă, până în sâmbăta lui Lazăr, se pomenesc morții. La **spatul sărindarului**, se face colivă din acest grâu și câte o masă, ca pomană pentru morți.

Jumătatea Postului Mare (miercurea din săptămâna a patra) era numită **Miezul** sau **Miaza Păresii** (de la cuvântul *Păresimi*, care însemna Postul de 40 de zile) sau **Păreții** (această sărbătoare era socotită ca un perete care desparte Postul Mare în două). Ziua era ținută cu sfințenie de femei. Exista credința că tot ceea ce se lucra în această zi se strica, nici un lucru neputând fi dus la bun sfârșit.

Un singur lucru era permis în această zi: se strângeau și se numărau ouăle, ca să nu se strice până la Paști și găinile să facă mai multe ouă. În Oltenia, copiii își ajutau mamele la alesul celor mai bune ouă, care urmau a fi înroșite sau închistrite. Se spune că ouăle de găini negre, numite „hărăpești”, având coaja gălbuie, sunt mult mai tari.

În această perioadă calendaristică, există o serie de obiceiuri tradiționale, păstrate de români, fără a face parte dintre datinile prilejuite de Paști. Dintre cele mai cunoscute prezentăm câteva în continuare.

În ziua de Mucenici (Măcinici; sărbătoare cunoscută sub denumirea bisericească **Sfinții 40 de mucenici** din Sevastia Armeniei și sărbătorită la 9 martie), gospodarii dădeau foc la gunoaie. Femeile afumau casa și pomii din grădină cu petice aprinse, ca să le ferească de gângăniile și jivinele care le periclitizează.

Sfinții 40 de mucenici
(icoană pe sticlă de Georgeta Maria Iuga)

În zilele noastre, se păstrează obiceiul să se facă **măcinici**. În Moldova se fac copti, din aluat însiropat, uns cu miere și presărat cu nucă. În sudul țării, se fac fierți în apă și arome (rom, scorțișoară, coajă de portocală). Așa este obiceiul, în amintirea celor 40 de sfinți mucenici înghețați în iezerul Sevastiei. Mucenicii, în forma cifrei opt, se dau de pomană pentru morți și sunt consumați și de către cei ai casei.

Începutul primăverii este marcat de obiceiul de a oferi **mărțișoare**. În mod tradițional, mărțișorul era o ață de culoare roșie sau realizată prin împletirea unui fir roșu cu unul alb, care se purta la mână ca semn al venirii primăverii, simbolizând lupta vieții cu moartea, a primăverii cu iarna. Mărțișorul era socotit o amuletă dătătoare de sănătate.

Buna-Vestire (Blagoveștenia) simbolizează începutul mântuirii neamului omenesc. În această zi, Arhanghelul Gavriil i-a binevestit Sfintei Fecioare Maria zămisirea lui Mesia, cel de veacuri așteptat. În calendarul ortodox, este zi de dezlegare la pește. La români există credința că până și cel mai sărac om trebuie să mănânce pește, ca să fie sănătos și iute ca peștele tot anul. Dar există și credința de a lua întâi anafură de la biserică și a merge apoi la pescuit, unde se zice că pescarul va prinde mult pește. Se mai spune că, așa cum este vremea de Buna-Vestire, la fel va fi și la Paști.

Se crede că de Blagoveștenie pământul este binecuvântat, căci înviază toată musca și începe a crește iarba. Iar cine doarme în această zi va fi somnoros tot anul.²³ Tot acum se spune că se dezleagă limba păsărilor cântătoare și cucul, care a fost uliu toată iarna, redevine cuc²⁴, până la Sânziene sau la Sfântul Petru.

Sfântul Gheorghe este, pentru creștini, sărbătoarea Sfântului Mare Mucenic militar, care a fost chinuit și omorât pentru Hristos pe vremea împăratului Dioclețian. Este considerat sfânt purtător de biruință și reprezentat în iconografia ortodoxă călare pe un cal alb și omorând un balaur, simbol al răului.

În calendarul popular, sărbătoarea se regăsește sub denumirea de **Sângeorz**. Ea coincide cu triumful primăverii, dar și cu perioada delicată din viața culturilor, când acestea sunt amenințate de *strigoii de bucate* sau *loajnice*, cum li se spune prin Munții Apuseni. De aceea, se fac diverse ritualuri de apărare împotriva strigoilor, de care se spune că pot fi afectați și oamenii, dar și vitele, cărora li s-ar putea lua mana în această perioadă.

În comunitățile păstorești, acum se angajează ciobanii și paznicii la stâni. Era ziua **sâmbrei oilor**, a alcătuirii târlei, însoțită de o petrecere colectivă, având un farmec aparte.

Revenind la sărbătorile din ciclul pascal, sâmbăta dinaintea Floriilor poartă numele de **Sâmbăta lui Lazăr**, în amintirea lui Lazăr cel înviat din morți de către Hristos. Aceasta este ziua de dezlegare a sărindarelor, când se pomenesc morții.

²³ Elena Niculiță-Voronca, *Datinile și credințele populare românești adevărate și așezate în ordine mitologică*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 277.

²⁴ Dumitru A. Vasiliu, „Obiceiuri, credințe și datini de Paști”, în *Convorbiri literare*, an LXXIII, nr. 4, București, 1940.

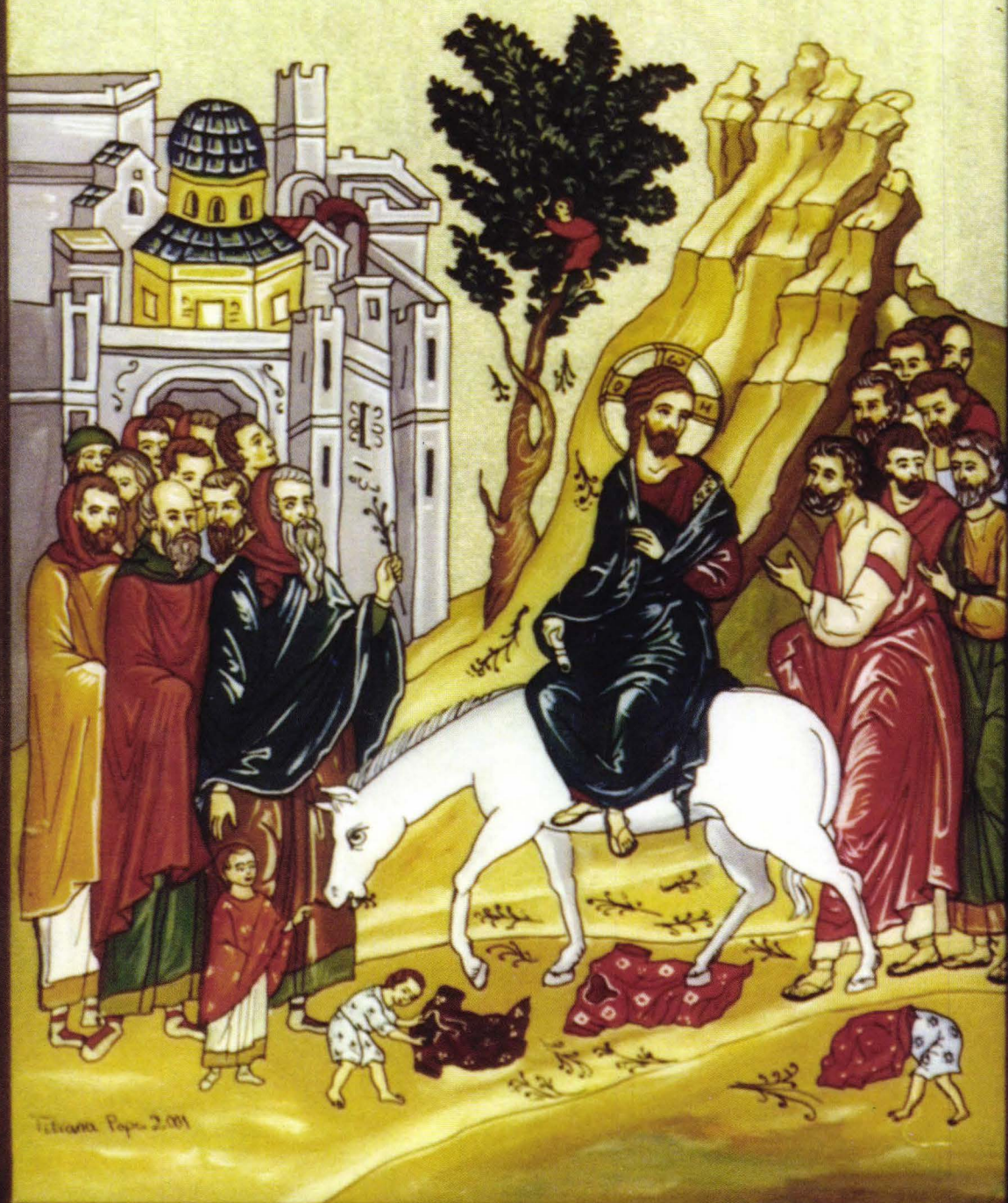

Buna-Vestire
(icoană de Adina Ștefănescu)

Sfântul Mare Mucenic Gheorghe
(icoană de Maria Măciucă)

INTRAREA ÎN IERUSALIM

Intrarea în Ierusalim
(icoană pe lemn de Titiana Popa)

Femeile făceau, mai demult, plăcinte, ca să nu moară de dorul lor, așa cum a pățit mama lui Lăzărel (Lăzărică). În șesul Munteniei și, mai rar, în Dobrogea, fetele umblă cu **Lăzărița (Lăzărelul)**. Ele colindă din casă în casă, în timp ce mireasa (Lăzărița) merge înainte și înapoi în cercul lor, cântând cântecul lui Lazăr. Se spune că Lazăr i-a cerut mamei sale să-i facă azimă, dar ea a refuzat. Apoi el a plecat cu oile, s-a suit în copac să le scuture frunze și, căzând, a murit. Surorile lui l-au scăldat în lapte dulce, apoi l-au înmormântat. Colindul se sfârșește cu bocirea lui Lazăr de către surori și de mireasă. Obiceiul este întâlnit și azi, mai rar, în sudul țării.

Duminica Floriilor (numită și a Stâlpărilor) marchează momentul primirii triumfale pe care i-a făcut-o mulțimea Mântuitorului la intrarea în Ierusalim. În această zi, este obiceiul de a se sfinți, la biserică, ramuri de salcie, care simbolizează stâlpările de finic cu care mulțimea l-a întâmpinat pe Hristos. O legendă, pe care am întâlnit-o pe parcursul cercetărilor din Bucovina și din Maramureș, spune că salcia a fost aleasă și binecuvântată pentru că și-a plecat crengile, oferindu-i o ramură Maicii Domnului, care mergea spre Golgota și voia să-i ducă Fiului Ei răstignit o cunună fără de spini. După slujbă, salcia este dusă acasă; se ating cu ea vitele, ca să crească și să înflorească precum „mățișoarele”.²⁵

În cursul anului, salcia se păstra la icoane, făcută cerc. Se spune că era bună de leac pentru gălci, friguri, dureri de gât. Când fulgera și trăsnea, se aprindea pentru izbăvirea de frică.²⁶ Azi se păstrează o vreme la porți și uși, apoi fiind arsă.

Obiceiurile și tradițiile pascale contemporane au o importantă dimensiune creștină. Cele mai multe țin de participarea la slujbele bisericii, pomenirea morților, respectarea rânduielilor de post și rugăciune.

Postul Mare durează 40 de zile, amintind de postul lui Moise, dar mai ales de cel al Mântuitorului. Ultima săptămână (Săptămâna Mare) este dedicată, însă, în afara Postului, patimilor, răstignirii și punerii în mormânt a Domnului. Este cea mai aspră săptămână de post. În toate bisericile se slujesc, seara, Deniile, iar dimineața slujbe speciale, care predispun la meditație asupra vieții creștine și a patimilor Domnului.

Deniile (slav. *denii* = zilnic) sunt slujbe specifice Postului Mare, Utreniile zilei următoare. Ele se desfășoară în prima, în cea de-a cincea și în ultima săptămână a Postului, fiind cele mai frecventate de românii de astăzi. Rânduiala este de a se îmbrăca în haine cernite sau, măcar, femeile să-și acopere capul cu o năframă neagră. Este regulă ca până la deniile din săptămâna a cincea să fie gata curățenia prin case și ogrăzi.

Bătrânii obișnuiau să mănânce puțin în seara de Florii, apoi nu mai mâncau până în Joia Mare, zi în care se spovedeau și se împărtășeau. Tinerii mâncau, în această săptămână, pâine și poame uscate, bând doar apă de izvor. Prin sate,

²⁵ *Idem*, vol. II, p. 250

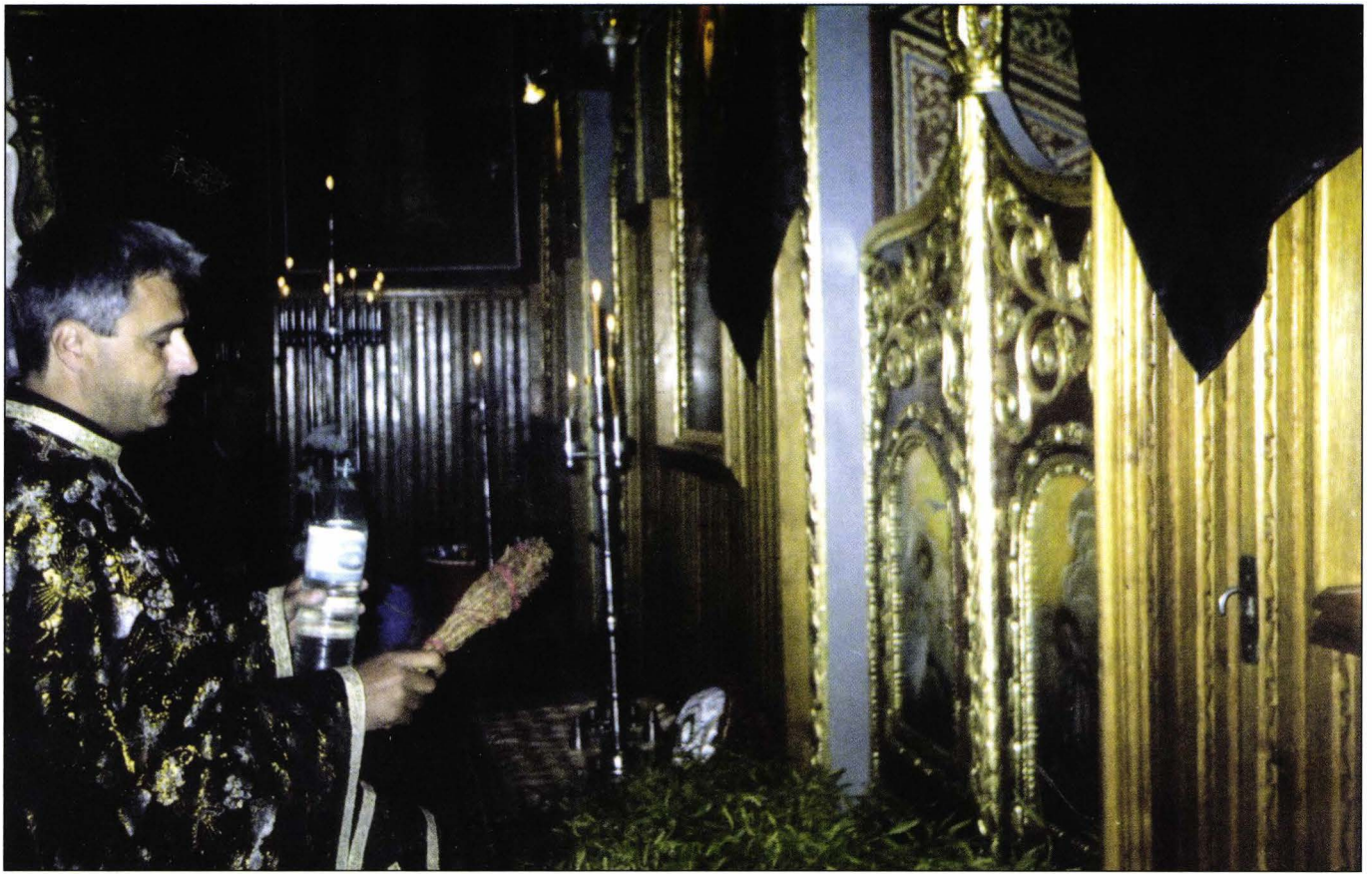
²⁶ Artur Gorovei, *Credințe și superstiții ale poporului român*, Editura Grai și Suflet — Cultura națională, București, 2003, p. 211.

Jocul buienitelor (lăzărițe)
(Valea Dragului, Giurgiu)

Lăzărițe
(Herești, Giurgiu)

Sfințirea și împărțirea ramurilor de salcie
(Biserica „Sfântul Dumitru” din Cândești, Dâmbovița)

se păstrau o liniște și o atmosferă de reculegere, de tristețe evlavioasă. Se făceau focuri rituale, se îngrijeau și curățau gospodăriile, se întrerupea munca la câmp și lucrările mai importante. Se confecționau haine noi pentru sărbătoare. Se tăiau vite și păsări pentru Paști. Se tocmeau lăutari pentru hora satului. Oamenii se spovedeau și se iertau reciproc.

Aceste datini mai sunt păstrate și astăzi de către credincioși, atât în mediul rural, cât și în cel urban.

Fiecare zi din **Săptămâna Mare** are semnificația sa. Luni se pomenește Iosif cel cu bun chip, care a fost vândut de frații săi pe 30 de arginți, ca și Mântuitorul. E pomenit și smochinul neroditor pe care Hristos l-a blestemat și s-a uscat. Marți se pomenește cele zece fecioare — cinci înțelepte și cinci nebune pentru că nu făcuseră fapte de credință și milostenie. Miercuri se pomenește femeia păcătoasă, care a spălat cu mir picioarele Mântuitorului, spre îngroparea Sa.

În **Joia Mare** sunt prăznuite spălarea picioarelor ucenicilor de către Mântuitorul, Cina cea de Taină, rugăciunea din Grădina Ghetsimani și vinderea Domnului de către Iuda. În seara acestei zile, creștinii merg la Denia celor 12 Evanghelii. În sudul țării, mai ales în Dâmbovița, fetele fac câte douăsprezece noduri unei ațe, punându-și la fiecare câte o dorință și dezlegându-le când dorința s-a împlinit. Această ață și-o pun sub pernă seara, crezând că-și vor visa ursitul.

În vestul țării, o familie care pregătește pâinea pentru Paști, pentru biserică, o aduce acum cu vase noi, cu lumânări și vin, pentru a rămâne până la Paști. Din Joia Mare până în ziua de Paști se zice că nu se mai trag clopotele bisericilor, ci doar se toacă.

În tradițiile românilor, Joia Mare se mai numește Joi Mari, Joia Patimilor, Joia Neagră, Joimărița. În trecut, era termenul până la care femeile trebuiau să termine de tors cânepa. La cele leneșe, se spunea că venea Joimărița să vadă ce au lucrat, iar dacă le prindea dormind, le făcea neputincioase a lucra tot anul. Uneori, o femeie bătrână mergea pe la casele cu fete mari și dădea foc cânepii netoarse. Sau copiii, unși pe față cu negreală, mergeau să le îndemne la lucru pe fetele de măritat și să primească ouă pentru încondeiat de Paști, zicând: *Câții / Mâții / Toarse câlții; / Ori i-ai tors, / Ori i-ai ros. / Scoate țolul să ți-l vâz! / Și de-l ai, / Să te-nduri și să ne dai / Cele ouă-ncondeiate / De acolo din covate.*²⁷

Joia Mare este considerată binefăcătoare pentru morți. Acum se face ultima pomenire a morților din Postul Mare. În Oltenia, și acum se fac în zori, în curți și/sau la morminte, focuri din boz sau nuiele²⁸ pentru morți; se spune că ele întruchipează focul pe care l-au făcut slujitorii lui Caiafa în curtea arhierească, să se încălzească la el, când Iuda l-a vândut pe Hristos, sau focul unde a fost oprit Sfântul Petru, când s-a lepădat de Hristos.²⁹

²⁷ Tudor Pamfile, *Mitologie românească*, Editura Alfa, București, 1977, p. 100.

²⁸ Ion Mușlea, *Cercetări etnografice și de folclor*, vol. II, Editura Minerva, București, 1972, p. 224.

²⁹ Irina Nicolau, *Credințe și superstiții românești*, Editura Humanitas, București, 2000, p. 107.

Joia Paștilor
(pictură de Paula Iacob)

În unele locuri (zona Clujului), de Joia Mare se striga peste sat. Dar strigarea o făcea *Voevoda Țiganilor* — un flăcău căruia i se comunicau abaterile fetelor și feciorilor din Postul Mare.³⁰

Joia Mare este cunoscută, mai ales în cultura populară actuală, drept ziua în care se înroșesc ouăle, pentru că se spune că ouăle înroșite sau împistrite în această zi nu se strică tot anul.

Ouăle se spală cu detergent, se clătesc, se lasă la uscat, apoi se fierb în vopsea. Pe lângă ouă roșii, românii contemporani mai vopsesc ouăle și în galben, verde, albastru. Unele gospodine pun pe ou o frunză, apoi îl leagă într-un ciorap subțire și așa îl fierb, ca să iasă „cu model”.

Mai demult, ouăle se vopseau cu coji de ceapă, cu sunătoare (pojarniță), cu coajă de crin roșu sau cu flori de tei; luciul li se dădea ștergându-le, după ce s-au fiert, cu slănină sau cu untură.

Spiritualitatea românească păstrează câteva legende referitoare la **înroșirea ouălor**. Cea mai cunoscută afirmă că, întâlnindu-se cu jidanii, Maria Magdalena le-a spus că Hristos a înviat. Iar ei au răspuns că atunci va învia Hristos, când se vor înroși ouăle din coșul ei. Și, pe dată, ouăle s-au făcut roșii. Se mai spune că, după Înviere, jidanii au aruncat cu pietre în Maria Magdalena. Iar pietrele se prefăceau în ouă roșii. Altă legendă spune că, sub crucea pe care a fost răstignit Hristos, Maria Magdalena a pus un coș cu ouă și ele s-au înroșit de la sângele ce curgea din rănilor Domnului. Există și alte legende care povestesc despre originea acestui obicei. El este atât de răspândit pe teritoriul românesc, așa cum era și în trecut, încât un călător turc din secolul al XVIII-lea a numit Paștile sărbătoarea de ouă roșii a ghiaurilor (creștini) valahi.³¹

Dar oul, simbol al fecundității și al formei aproape desăvârșite, era folosit și de alte popoare în ritualurile lor de sărbători. Popoarele Asiei și ale Europei, care serbau Anul Nou la echinocțiul de primăvară, le ofereau în dar, prietenilor și vecinilor, ouă roșii. Acest obicei, mult practicat în Italia, Spania, Franța, Rusia și chiar în Persia, s-a transmis creștinilor de la păgâni. Și românii se zice că foloseau ouăle roșii la sărbătoarea lui Ianus. La perși, egipteni, greci și gali, oul era emblema universului, opera divinității supreme. La creștini se credea că el îl reprezintă pe Creator, care creează tot și conține în sine totul. La români este nelipsit în ultimele zile ale Postului Mare, fiind consumat de Paști, după ce este sfințit și toată familia ciocnește ouă. În dimineața primei zile de Paști, există obiceiul, în Bucovina, de a te spăla cu apă în care s-au pus ou roșu și bani, ca să ai fața roșie ca oul și să fii bogat tot anul.

Ouăle colorate în alte culori (galben, verde, albastru) vestesc bucuria primăverii. Cele colorate în negru simbolizează chinul și durerea îndurate de Hristos pe cruce dar, dacă vrem să vorbim despre arta populară în privința ornării ouălor de Paști, trebuie să ne referim la încondeiatul acestora.

³⁰ Ion Ghinoiu, *Sărbători și obiceiuri românești*, Editura Elion, București, 2003, p. 195.

³¹ Ion Faier, *Trecător prin târguri și iarnaroace*, Editura Sport-Turism, București, 1982.

Ouă încondeiate
(Suceava)

Colive la Mănăstirea Suzana
(Prahova)

Închistritul ouălor
(Molid, Suceava)

***Ouă încondeiate
cu motive tradiționale
din Vrancea***

***Ouă încondeiate
(Bucovina)***

Ouăle închistrite sunt simbolul Mântuitorului, care a ieșit din mormânt și a înviat, precum puiul din găoace. În Bucovina (și nu numai) ele se numesc și „ouă muncite“, dedicând strădania de a le face frumoase patimilor pe care le-a suferit Hristos pentru lume.

Tehnica diferă în funcție de zonă, timp, creator popular. Cea mai răspândită și mai renumită tradiție a încondeiatului ouălor este în Bucovina. Mai întâi, aici se încondeiau ouă crude, apoi fierte, iar azi se închistresc ouă golite de conținut. Instrumentul cu care se „scriu“ ouăle se numește *chișiță* (un vârf ascuțit, de tablă de aramă, fixat într-o măciulie a unui băț plat). Tehnica tradițională spune că la încondeiat se mișcă oul, iar nu instrumentul. Acum se mai folosește și penița, în cazul încondeierii ouălor cu tuș.

Tehnicile sunt diferite. Cea mai apropiată de tradiție este încondeierea prin acoperirea succesivă cu ceară, apoi scufundarea oului în diferite băi de vopsea: întâi galben, apoi roșu, verde, albastru, negru.

În ornarea ouălor se folosesc motive geometrice, fitomorfe sau zoomorfe. Dintre ele amintim romburi, triunghiuri, zig-zag-uri, puncte, frunza de stejar, bradul, floarea de măceș, grâul, coarnele berbecului, peștele, cerbul (coarnele cerbului), steaua magilor, cărarea (calea) rătăcită, cârligul ciobanului, crucea Paștelui etc. Mai nou, se întâlnesc icoane pictate pe ouă sau pe coaja interioară a oului. Tot un motiv tradițional îl constituie încondeierea cu încrețeli (motive ornamentale) de pe cămășile populare.

Se mai întâlnesc și alte motive: șarpele, grebla, furca, ciuboțica cucului, hora, cloșca cu pui, coada rândunicii, laba găștei, colțul porcului, strugurele, cireșica, floarea păștii, fierul plugului, cheptenul, frâul, ferestruica etc., prezente, mai nou, în zona Branului.

Dar ouă se încondeiază și în Vrancea, și în Oltenia, folosindu-se alte tehnici, precum și alte motive ornamentale.

Alte tehnici cunoscute și astăzi sunt: încondeierea cu ceară colorată, cu ceară arsă, cu tușuri etc. La urmă, ouălor li se dă luciu cu lac.

În cultura populară actuală, ouăle împistrite sunt, mai mult, obiecte de artă. Este o adevărată industrie a încondeierii ouălor, care constituie mândria Paștelui bucovinean. Ele sunt vândute și peste hotare (mai ales cele din Bucovina), fiind deosebit de apreciate și de străini. Tradițională rămâne, în prezent, înroșirea ouălor, o adevărată marcă identitară și o îndeletnicire specială a fiecărei gospodine pentru Joia Mare.

Vinerea Mare (Vinerea Paștilor, Vinerea Seacă, Vinerea Patimilor) este o zi de mare doliu a întregii creștinătăți, pentru că în această zi a fost răstignit și a murit Mântuitorul lumii; zi aliturgică, pentru că Liturghia reprezintă jertfa nesângeroasă a lui Hristos, în chipul pâinii și al vinului, iar cele două jertfe nu se pot aduce în aceeași zi. În seara acestei zile se oficiază denia **Prohodului Domnului**. În mijlocul bisericii, se scoate Sfântul Epitaf (care-l închipuie mort pe Mântuitor, înconjurat de Apostoli și Maica Domnului), pe sub care trece toată lumea, până în după-amiaza zilei de sâmbătă. În zorii zilei de Înviere, este dus din nou în sfântul altar și așezat pe sfânta masă, unde rămâne până în miercurea dinaintea Înălțării Domnului.

Ouă încondeiate
(Suceava)

Se spune că pe cei care trec de trei ori pe sub Sfântul Aer nu-i dor capul, mijlocul și șalele în cursul anului, iar dacă își șterg ochii cu marginea epitafului nu vor suferi de dureri de ochi.³²

Acestei zile i se spune și Vinerea Seacă, fiindcă bătrânele țineau post negru, iar seara, la Denia Prohodului Domnului, luau anafură de la biserică. După ce se cântă Prohodul Domnului, biserica este înconjurată de trei ori de tot soborul, cu Sfântul Epitaf, care apoi este așezat pe masa din mijlocul bisericii. La terminarea slujbei, femeile merg la morminte, aprind lumânări și-și jelesc morții. La sfârșitul slujbei, era obiceiul ca preotul să împartă florile aduse, considerate bune de leac. Lumea, în trecut, pleca acasă cu lumânările aprinse pe drum, ca să afle și morții de venirea zilelor mari. Ocoleau casa de trei ori și, intrând, se închinau, făceau câte o cruce cu lumânarea aprinsă în cei patru pereți sau doar la grinda de la intrare și păstrau lumânarea pentru vremuri de primejdie.

În popor se crede că, dacă plouă în Vinerea Mare, anul va fi mănos, iar dacă nu, nu va fi roditor. Unii cred că, dacă se scufundă în apă rece de trei ori în această zi, vor fi sănătoși tot anul. Femeile nu umplu borș în această zi, ca să nu se scalde necuratul în el; nu coc pâine sau altceva, ca să nu ardă mâinile Maicii Domnului; nu cos, ca să nu orbească; nu țes, nu torc, nu spală, ca să n-o supere pe Sfânta Vineri; afumă casa cu tămâie, înconjurând-o de trei ori, în zorii acestei zile, ca să nu se apropie găngăniile și dihăniile de casă și de pomi. Copiii adună flori de pe câmp și le duc la biserică.

Înălțătoare zi de doliu, tăcere și meditație, Vinerea Mare este cinstită mai ales prin participarea la slujba Prohodului Domnului. Așa rămâne ea în conștiința românilor contemporani.

Sâmbăta Mare e ziua îngropării Domnului cu trupul și a pogorării Lui la iad, de unde a slobozit neamul omenesc. Este ziua în care se definitivează pregătirile pentru marea sărbătoare a Învierii; spre seară, creștinii se odihnesc pentru a putea participa la slujba de la miezul nopții. Fiind ultima zi a Postului Mare, era obiceiul ca bătrânii și copiii să se împărtășească.

Ziua Învierii Domnului, cunoscută și sub numele de Paști, începe, din punct de vedere liturgic, în noaptea de dinainte: la miezul nopții, când se spune că mormântul s-a deschis și a înviat Hristos. Românii vin la Slujba Învierii pentru a lua lumină; un număr destul de mic participă la Sfânta Liturghie din această noapte sfântă. După ce au luat lumină, se duc pe la casele lor, revenind la biserică dimineața, în locurile unde se sfințesc pasca și prinoasele.

În biserică, este obiceiul ca în această noapte să se sfințească pâinea numită paști, fie sub formă de anafură, fie de anafură amestecată cu vin (în sudul și vestul țării). În Bucovina, această pâine, sub formă de prescuri, o aduc la biserică femeile, în Vinerea Mare, când se slujește Sfântul Maslu. Iar în zona Banatului o aduce o singură familie, în Marea Joi, ca milostenie pentru o rudă decedată în anul care a trecut, împreună cu vin și vase.

³² B. Crăciun, *Sfintele Paști în datini și obiceiuri*, Editura Porțile Orientului, Iași, 1994, p. 30.

Învierea Domnului
(icoană de Costel Bogatu)

Pe lângă ouăle roșii, în Moldova mai ales, dar și în alte zone ale țării, femeile pregătesc pasca. Ea se frământă din făină curată de grâu, la care se adaugă lapte, uneori și ouă. Pasca are formă rotundă pentru că, în popor, se crede că scutecele lui Hristos erau rotunde. Pe margini se pune un colac împletit în trei, iar la mijloc se face o cruce din aluat, simbolizând crucea pe care a fost răstignit Hristos. Între împletituri se pune brânză sărată sau dulce, frământată cu ou și stafide. Pasca se împodobește cu ornamente din aluat — flori, spirale, frunze etc. În unele regiuni ale țării, ea este un aluat simplu, ornamentat și cu cruce; aluat de pâine sau de cozonac. Înainte de a se face pasca, femeile „se grijesc, se spală pe cap, se piaptână, îmbracă straie curate, fac rugăciuni și apoi se apucă de plămădit”.³³ Și faza coacerii este ritualizată: „Când pun în cuptor, fac cruce cu lopata sus, pe tuspătru pereți și apoi la gura cuptorului, zicând: Cruce-n casă, / Cruce-n masă, / Cruce-n tuspătru / Cornuri de casă”.³⁴

După cum pasca este un aliment pe care și evreii îl consumau când sărbătoreau Paștile, la fel este și mielul.

Legat de mielul pe care-l consumă românii de Paști în vremurile noastre, putem spune că preparatul tradițional, drobul, s-a impus întâi în lumea urbană românească, apoi, prin imitație, și în cea rurală, ca un nou aliment, cu gust distinct, care a început să aibă un consum specializat, ritual. Pregătirea drobului presupune utilizarea unui întreg arsenal de mirodenii: sare, piper, enibahar, tarhon, pătrunjel, mărar.

Drobul a devenit, prin excelență, alimentul care se identifică, în actualitate, aproape complet — la fel ca pasca și ouăle roșii — cu sărbătorile Paștelui. „Tăierea mielului la Paște nu este altceva decât jertfa anuală a zeului din religiile precreștine”, ne spune Ion Ghinoiu, în volumul *Vârstele timpului*.³⁵ Sau, am spune că mielul este, pentru noi, mai cu seamă, semnul „blândetii, al simplității și purității. E unul dintre simbolurile Mântuitorului Hristos”.³⁶

Tradițiile populare ale românilor, dar și ale creștinilor, încă din cele mai vechi timpuri, sunt departe de tradiția iudaică, ce presupunea o sărbătoare a durerii, la care alimentele rituale, pasca și mielul, se consumau în grabă, însoțite de ierburi amare, după cum amară fusese și robia din țara Egiptului. Pasca primilor creștini era o pâine dulce, care era sfințită de preoți, apoi se împărțea săracilor. Amintirea acesteia este pasca de astăzi.

La biserică, pasca este dusă într-un coș anume pregătit pentru Paști. După sfințirea din dimineața primei zile de Paști, pasca dobândește puteri purificatoare, asemenea anafurei. Ea este sfințită și se consumă imediat după anafură. Tot în coșul care se duce la sfințit, femeile pun cârnați (Bucovina, Maramureș ș.a.), ouă roșii și împistrite, colaci, brânză, slănină, drob, usturoi, hrean, sare, prăjituri, alte alimente și mirodenii. Acestor alimente sfințite li se atribuie puteri vindecătoare.

³³ Elena Niculiță-Voronca, *op.cit.*, vol. I, p. 339.

³⁴ *Ibidem*, p. 341.

³⁵ Ion Ghinoiu, *Vârstele timpului*, Editura Meridiane, București, 1998, p. 166.

³⁶ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994, p. 105.

În multe locuri, se spune că cine mănâncă ouă în ziua de Paști va fi ușor peste an. În trecut, albușul de ou roșu sfințit se usca, se pisa și se sufla în ochii bolnavi de albeață, ai vitelor și oamenilor. Cu slănina se ungeau rănilor sau vreun picior scrântit. De asemenea, pentru friguri, omul se afuma cu slănină și tămâie puse pe o lespede. Slănina, consumată ca atare, se spunea că are proprietăți tămăduitoare pentru oameni și vite. Hreanul sfințit se păstra în pământ, crezându-se că el curăță apa fântânilor, vindecă de boli și friguri. Dacă cineva îl consumă când vine de la biserică, se spune că va fi iute și sănătos tot anul.

Sarea era folosită la sfințirea fântânilor, iar azi e pusă în mâncare. Cuișoarele se spunea că sunt bune pentru dureri de măsele, iar cu făina se freca ochiul vitei bolnave de albeață. Despre usturoiul sfințit se spunea că nu se strică; dar folosea și la alungarea strigoilor sau pentru tămăduirea celor bolnavi de vătămătură.

Puteri deosebite i se atribuie, în Bucovina, și lumânării de la Înviere, care este păstrată șapte ani și aprinsă în caz de grindină, furtuni sau mari primejdii.

Noaptea Învierii este deosebită, ea simbolizând noaptea luminii, a izbăvirii omului din iad, din păcat și din moarte. Sfinții spun că întreaga omenire va învia după modelul Învierii lui Hristos.

De aceea, în zilele noastre, **Învierea** este privită ca o sărbătoare a luminii. Seara sau la miezul nopții, când merg la Slujba Învierii, oamenii aprind lumânări la mormintele celor morți din neamul lor. În Bucovina, este obiceiul ca în noaptea Învierii să fie lăsate luminile aprinse în toată casa și în curte, ca să fie luminată gospodăria, în cinstea luminii pe care a adus-o Hristos în lume, prin Învierea Sa.

Mulțimile participă, în toată țara, la Slujba Învierii. În unele locuri (Moldova, Bucovina), la miezul nopții, când se spune că s-a deschis mormântul și a înviat Hristos, se aud împușcături și pocnituri. După unii etnologi, acestea s-ar face pentru alungarea spiritelor rele, dar în acest moment ele nu au nimic de-a face, în context, decât cu învierea din mormânt a lui Hristos: vestesc deschiderea mormântului Domnului.

Era obiceiul să fie aprinse **focuri de veghe** pe dealuri în noaptea Învierii. În jurul focurilor, oamenii istoriseau întâmplări din viața lui Hristos. Flăcări săreau peste aceste focuri, ca să nu aibă putere asupra lor vrăjitoarele și fermecătoarele. În zilele noastre, ele se mai fac, sporadic, prin curțile bisericilor, pentru ca oamenii să prindă și momentul Învierii.

Din acest moment, salutul obișnuit este înlocuit cu cel de „Hristos a Înviat“, la care se răspunde „Adevărat a Înviat!“, salut păstrat până la Înălțarea Domnului. Este o formă de mărturisire a Învierii și a credinței creștine.

La întoarcerea de la slujba de Înviere, creștinii pun într-un lighean un ou roșu și o monedă de argint, peste care toarnă apă neîncepută. Există apoi datina de a se spăla, dându-și fiecare cu oul roșu peste obraz și zicând: „Să fiu sănătos și obrazul să-mi fie roșu ca oul; toți să mă dorească și să mă aștepte, așa cum sunt așteptate ouăle roșii de Paști; să fiu iubit ca ouăle în zilele Paștilor“. Atunci când se dă cu banul pe față, se spune: „Să fiu mândru și curat ca argintul“. Iar fetele zic: „Să trec la joc din mână-n mână, ca și banul“; „Să fiu ușoară ca și cojile de ouă,

Învierea Domnului
(triptic lucrat de Casian Murărașu)

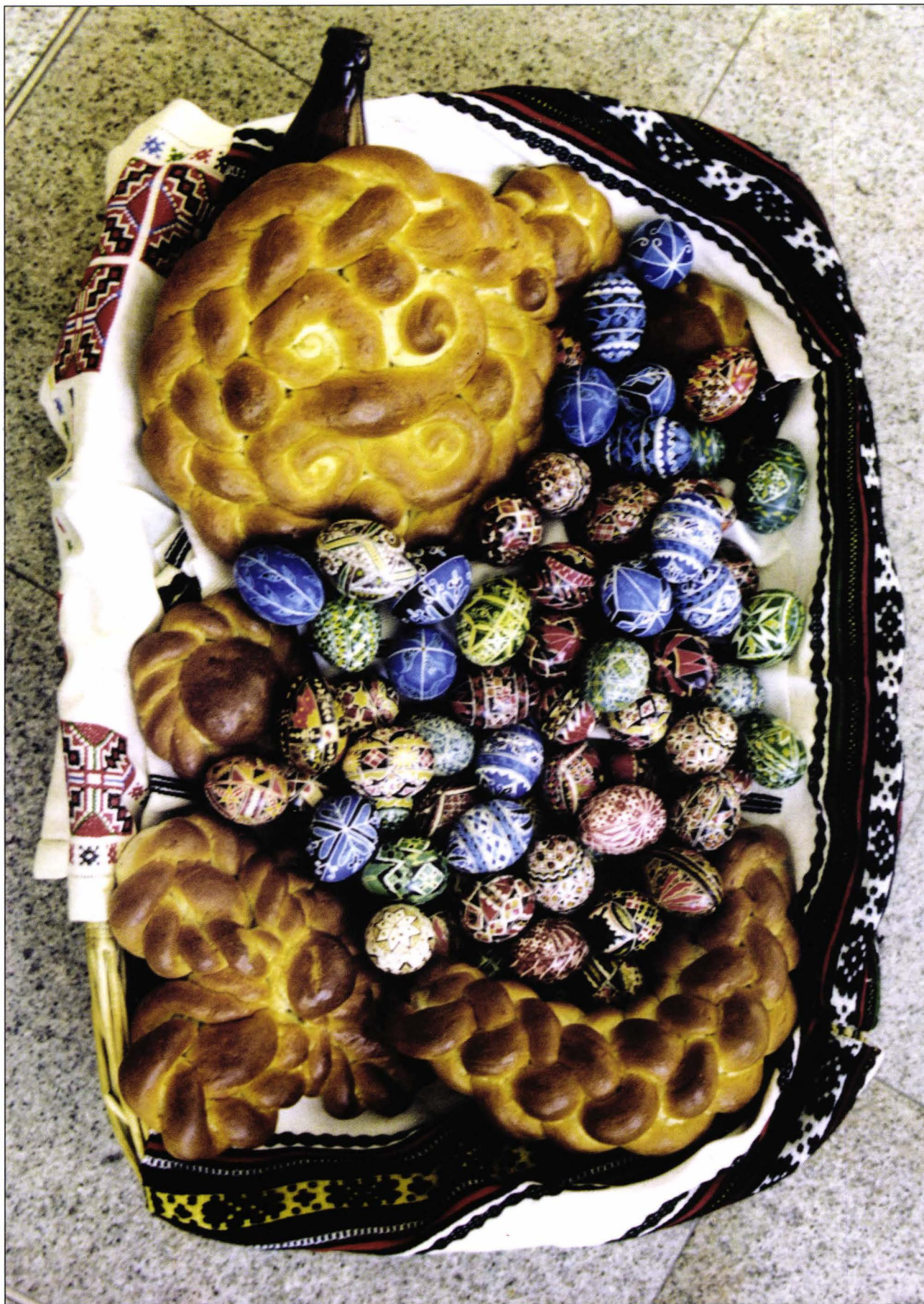

↑ **Prof. Letiția Orșivschi** (dreapta sus) și
meșteri creatori de ouă încondeiate
din Vama (Suceava)

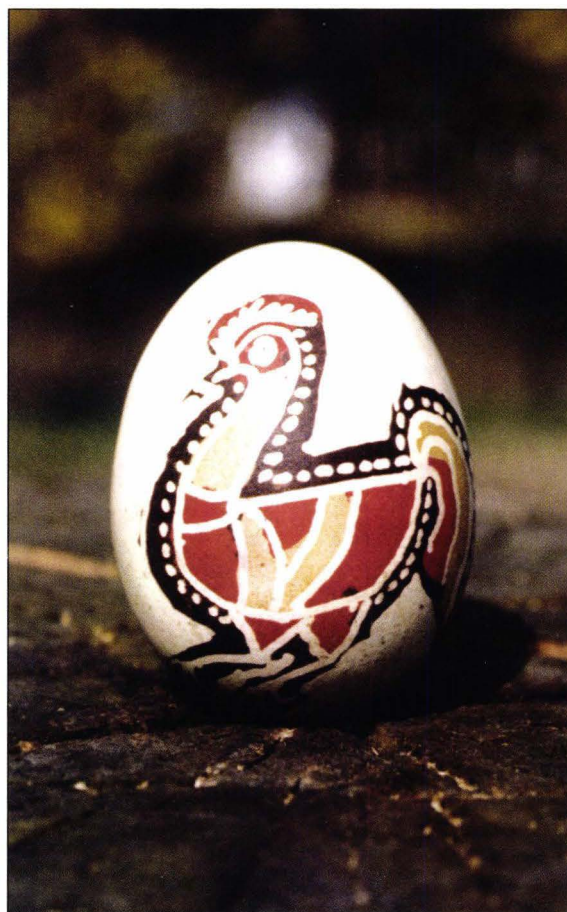
← **Maria Goian, rapsod popular**
din Chirpăr (Sibiu)

**Imagini de la expoziția națională
„Patimile și Învierea Mântuitorului”**
(organizată de Centrul Național pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale)

Coș cu ouă, pască și colaci din Bucovina

„Cocoșul”,
(ou de Paști „scris”
de Tudor Diaconeasa,
Oboga, județul Olt)

Ouă roșii și covrigi la Paști
(Dâmbovicioara, Argeș)

Sfințirea coșurilor de Paști
(Paltin, Suceava)

Stegarul „junilor bătrâni” din Șcheii Brașovului

care trec plutind pe apă“. În lighean se pune și o crenguță de busuioc, existând credința că, dacă te speli cu el, vei fi onorat ca busuiocul.

Familia creștină se așază apoi la **masa pascală**. După această masă, capul familiei ciocnește ouă cu soția și, față de formula tradițională „Hristos a Înviat!“, adaugă: „Hai să ciocnim ouă, ca să ajungem și la anul Paști frumoase, iar după moarte să ne vedem iarăși în ceruri!“. Apoi ciocnesc și ceilalți membri ai familiei. De obicei, cinstea de a ciocni oul primul revine celui mai în vârstă. Se crede că, făcând acest lucru, membrii familiei se vor vedea și pe lumea cealaltă.

Se spune că, în prima zi de Paști, nu e bine să mănânci ouă roșii, pentru că tot anul „îți va mirosi gura ca oul clocit“ sau că e bine să mănânci ouăle nesărate, căci altfel ți se vor înroși mâinile. În ziua de Paști, se spune că nu e bine să dormi, că-ți ia strigoiul anafura dintre dinți, o vinde diavolului și nu mai ai noroc în casă.

După credința populară, e bine să ții minte cu cine ai ciocnit oul prima dată, pentru că, dacă din întâmplare te rătăcești printr-o pădure, trebuie să-ți amintești cu cine ai ciocnit oul de Paști și imediat găsești drumul. Băiatul, dacă vrea să ciocnească oul cu o fată, îl încearcă să vadă dacă este tare, ciocnindu-l ușor de frunte. Fata încearcă oul băiatului în dinți.

În unele locuri, atât în Bucovina, cât și în Transilvania, există datina ca băieții să vină la **udat** a doua zi de Paști. După tradiționalul „Hristos a Înviat!“, băiatul spune că i-ar fi sete și scoate o ulcică cu apă pe care o varsă fie pe gâtul fetei, fie pe fața ei, rostind: „Să-ți fie inima curată ca apa și ea să te ferească de orice boală“. Se mai practică, în ziua de astăzi, și stropitul cu parfum, în loc de apă, prin părțile Transilvaniei și ale Banatului. Băiatul primește câteva ouă roșii și este invitat la masa pascală.

În sud-vestul țării, în prima zi de Paști (eventual în a doua) **se dau hore de pomană**. Fundamentală pentru hora pascală a mortului este și pomana de haine și/sau alimente.

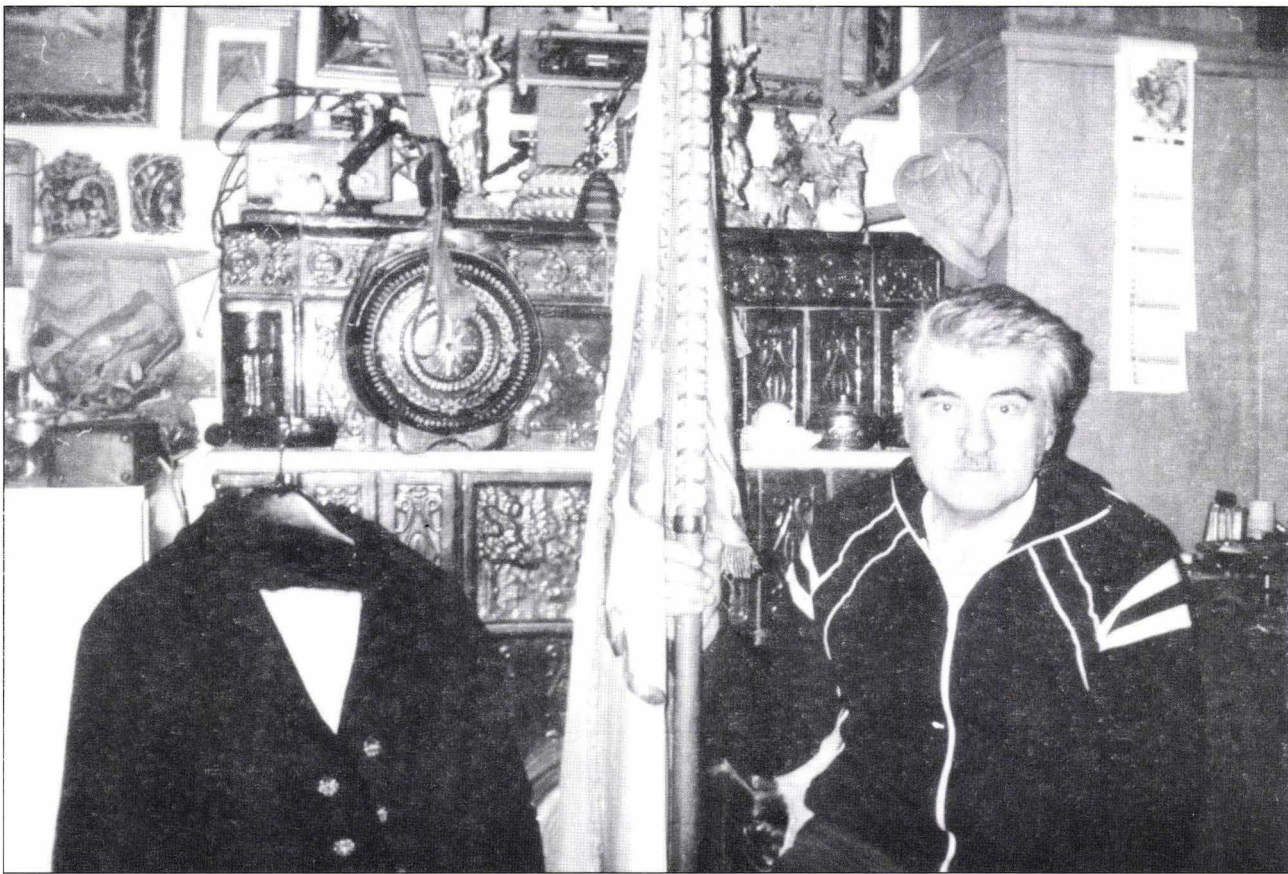
O altă sărbătoare, desfășurată astăzi mai ales în a doua zi de Paști și în Duminica Tomei, este cea a **junilor brașoveni**. Ceata lor, constituită după reguli fixe și supusă unei discipline impuse de statutul grupului, străbate străzile orașului, urmând a ajunge pe Coasta Prundului. Aici se face horă și se aruncă buzduhanul, făcându-se apoi această cinste și bătrânilor din sat. Pe dealul numit „La Cururi“, unde se întâlnesc toate drumurile, fiecare ceată își invită rudele și prietenii. Petrec, bând vin, mâncând plăcinte și mai ales pește, ca să fie sănătoși tot anul.

Pe vremuri, și de Rusalii se făceau focuri pe Postăvar, se udao mormintele, iar fetele erau scoase la joc.

Joia de după Paști (din Săptămâna luminată) mai este numită Joia necurată sau Joia rea. Împreună cu prima joie de după Rusalii formează, în credința populară din Transilvania, **Joile verzi**, ținute încă de femei care cred că, dacă muncesc de aceste sărbători, le va merge rău.

În săptămâna de după Paști (**Săptămâna luminată**), femeile nu obișnuiesc să lucreze: marțea pentru boala cea rea, miercurea pentru tunete și trăsnete, joia pentru grindină, vinerea pentru rodirea pământului.

**Grupul „junilor tineri” la crucea
de pe Coasta Prundului**

Acasă la Ion Miculescu, stegar al „junilor bătrâni” din Șcheii Brașovului

„June bătrân“ cu steagul grupului
(la Pietrele lui Solomon, în Duminica Tomii)

Cea mai mare sărbătoare din această săptămână este **Izvorul Tămăduirii**, în ziua de vineri. Sărbătoarea își are originea în a doua jumătate a primului mileniu creștin, pe la anul 450, când se spune că viitorul împărat Leon cel Mare ar fi întâlnit prin pădure un orb care i-a cerut apă. El a căutat și a găsit un izvor, cu a cărui apă orbul s-a vindecat. Iar când a devenit împărat (așa cum îi proorocise Maica Domnului, când căuta izvorul), a zidit o biserică lângă izvorul tămăduitor, la care s-au făcut multe vindecări și minuni. În prezent, sărbătoarea se ține în cinstea Maicii Domnului, considerată Izvorul Tămăduirii, ca fiind Cea care L-a născut pe Hristos Dumnezeu, de la care vine tot darul.

În această zi, se face în toate bisericile **aghiazmă**, pentru tămăduirea de boli. În trecut, se făceau procesiuni cu icoana Maicii Domnului la câmp, pentru ploaie. Era ziua cea mai propice pentru sfințirea izvoarelor și a fântânilor, considerate sacre în tradiția populară. Se crede chiar că toate izvoarele sunt sfințite și tămăduitoare în această zi. În zona Dâmboviței, și nu numai, este obiceiul să fie stropite cu această apă casa, animalele, păsările și fântâna.

În unele locuri, se făceau descântece pentru tămăduirea bolnavilor. Se lua un petec sau un ciucure, ca semn de la bolnav. La revărsatul zorilor, se lua apă de la izvor, lăsând semnul luat. Se făcea semnul crucii și se spunea: „Maica Domnului, ajută-mă”; apoi se umpleau vasele. Cei bolnavi săreau în apă sau își udao părțile bolnave, în speranța că se vor însănătoși. Ritualul prevede ca, dacă te-ai depărtat de izvor, să nu vorbești cu nimeni. Iar dacă ești întrebat ceva, să răspunzi: „Curând întrebași, curând să fie leacul”.³⁷

În zilele noastre, circulă și alte povestiri despre izvoarele tămăduitoare de la Dervent, Mănăstirea Izbuc din Banat și alte izvoare locale, la care se spune că s-au tămăduit oameni. Ele sunt mai mult apropiate de biserici sau locuri în care se zice că ar fi izvorât apa prin minune.

Duminica imediat următoare Învierii e numită **Duminica Tomii**: în această zi, Hristos s-a arătat Apostolului Toma, care nu fusese cu ceilalți apostoli când li s-a arătat Domnul și se îndoia de Învierea Mântuitorului. În popor se crede că raiul rămâne deschis de la Înviere până la această dată pentru sufletele aflate în iad. De asemenea, se crede că cei ce mor în această perioadă merg în rai, pentru că în acest interval ușile raiului sunt deschise, iar ale iadului — închise. Despre cei care se nasc în această perioadă, se spune că vor avea noroc toată viața.

Duminica Tomii se mai numește și Paștele mic. În această zi, prin sate, încă se mai fac hore. Mai demult, tinerii se legau frați „de sânge”, „pe datul mâinilor” sau „pe par”.

În prima zi de luni din a doua săptămână de după Paști, tradiția amintește de **Paștele Blajinilor**, **Paștele Morților**, **Paștele Rohmanilor** sau **Mătcălăul**. Despre Blajini se crede că sunt ființe mitice, care locuiesc în Ostroavele Albe ale Apei Sâmbetei; se crede că ar fi copiii nebotezați, morți după naștere, sau oamenii de demult, cu o credință mai curată decât cea a pământenilor.

³⁷ Constantin Rădulescu-Codin, *op.cit.*, p. 56.

Izvorul Tămăduirii
(icoană pe sticlă de Stela Costache)

Închinarea bucatelor de Paști
(Radovan, Dâmbovița)

**Păsăretul este și el
stropit cu aghiazmă
de Izvorul Tămăduirii**
(Dobra, Dâmbovița)

La această sărbătoare, se împart bucate pentru morți, cu credința că acum sufletele lor sunt slobode și se pot înfrupta din toate acestea. Celor ce nu împart se spune că le vor cere morții noaptea. Se făceau, în unele locuri, sărbători câmpenești, unde oamenii mâncau ouă roșii și încondeiate (ale căror coji se dădeau pe apă curgătoare) sau colaci. Sărbătoarea este mai puțin ținută în ziua de azi.

După Înviere, la 40 de zile (în joia celei de a șasea săptămâni), se sărbătorește **Înălțarea Domnului**, cunoscută în popor și sub numele de **Ispas**, una dintre cele mai vechi sărbători creștine.

De Ispas se organizau **nedei, târguri (bâlcior), jocuri** ale tinerilor. În zilele noastre, de Înălțare se fac pască, ouă roșii și cozonac, precum la Paști.

Simion Florea Marian mai consemnează, în unele părți ale Moldovei și Munteniei, obiceiul tinerilor de a culege flori de alun, despre care credeau că sunt bune de leac și de dragoste. Se spune că în această zi se săturau caii de păscut numai pentru un ceas: de aceea se numea și Paștele cailor.

Înălțarea este cunoscută că **sărbătoarea eroilor**, de aceea, se fac slujbe speciale și pomeniri ale morților la monumentele eroilor, în unele garnizoane militare și în biserici. Se ieșea la holdă și se citeau rugăciuni pentru recolte. Mai demult, se făceau și cununi de spice. Obiceiul se mai păstrează în vestul țării, unde se țin la prapurii din Biserică până în anul următor.

În sâmbăta dinaintea Duminicii Mari, sunt sărbătoriți **Moșii de vară** sau Moșii de Rusalii. Acum se dau de pomană vase pline cu băutură și mâncare și se slujesc parastase pentru morți.

Seara, băieții tăiau nuiiele mari de tei, pentru a fi sfințite a doua zi, de Rusalii, la biserică. Acum se aduc și ramuri de nuc, ce se sfințesc și se păstrează la icoane, la fel ca salcia de Florii. Aceste ramuri se crede că sunt bune împotriva ploilor cu piatră sau ca plante de leac. Au fost alese aceste ramuri, întrucât frunzele de tei și de nuc preînchipuie limbile de foc ce s-au pogorât peste apostoli în această zi.

În zona de sud a țării, se dă de pomană **păsat/păsat** (o fiertură din porumb măcinat anume mare) sau **colarez** (făină fiartă în lapte îndulcit; mai nou, orez cu lapte). Tradiția este de a împărți după spălatul pe picioare — obicei întâlnit de noi

în județele Argeș, Giurgiu, Dâmbovița. În **Duminica Rusaliilor**, gospodinele își spală pe picioare vecinii și rudele, mai ales copiii, în amintirea morților din neamul lor, așternând în fața casei frunze de nuc și iarbă.

**Spălatul pe picioare
în Duminica Rusaliilor**

ІІІІІІІІІІ ІІІІІІІІІІ

Înălțarea Domnului (icoană pe lemn de Rita Aldea)

Pregătiri pentru Moșii de vară

Târgul olarilor de la Obor
(București)

Ceramică lucrată de familia de olari Cocean din Săcel
(Maramureș)

Păsatul de pomană la Rusalii
(Slobozia, Argeș)

În Transilvania, se practică **înstruțatul bou-lui**. Se alege boul cel mai frumos din tot satul, care este împodobit cu flori, ramuri verzi și panglici colorate. Procesiunea colindă satul. Boul e stropit de săteni din credința ca așa vor fi asigurate fertilitatea și fecunditatea. Ritualul diferă de la zonă la zonă (județele Bistrița-Năsăud, Cluj, Maramureș).

Bou împănat (înstruțat)
(Mănăstirea, Cluj)

În popor se credea că în această zi spiritele morților devin agresive înainte de a se întoarce pe lumea cealaltă; există credința că, din Joia Mare până la Rusalii, ele sălășluiesc printre cei vii. Cele mai agresive erau considerate *Ielele* (*Vântoasele*, *Rusaliile* sau *Șoimanele*), despre care se spunea că încing hore pe câmpuri și că îl orbesc, ologesc sau amuțesc pe cel pe care îl găsesc lucrând. De aceea, pentru a nu fi „pociți” de Rusalii, oamenii se fereau să lucreze.

Bolile provocate de iele poartă numele generic de „luatul din căluș”, întrucât se credea că pot fi vindecate prin jocul călușarilor.

Sărbătoarea Rusaliilor este marcată de practica străveche a **Călușului** ritual, un joc al cetei bărbătești. Călușarii sunt legați prin jurământ și legi călușerești. Jurământul se depune pe steagul lor special, la hotar, și constă în făgăduința că vor păstra legile călușerești — că vor juca cu dreptate și fără supărare, că nu vor ascunde din banii primiți, că se vor avea ca frații și vor fi supuși vătăfului.

Călușul se joacă prin curțile oamenilor și se spune că îi tămăduiește pe cei bolnavi și-i apără pe cei sănătoși. Cu acest scop se mai folosește și usturoi, pelin, o basma albă, fire de grâu, tămâie, sare, apă etc. Bolile de care tămăduiau se spunea că sunt de sorginte magică. Mamele își dădeau copiii în brațele călușarilor pentru a fi și ei la fel de voinici și jucăuși. Se credea, mai demult, că în această zi trebuie să petreci cu călușarii; iar dacă vei dormi, să-ți pui un cuțit sub cap, ca să nu te trezești pocit.³⁸

Cu adânci rădăcini istorico-mitologice, călușul este cel mai spectaculos joc românesc, păstrat și astăzi în zona de sud a țării. Și azi oamenii cred că el are rol vindecător, că alungă ielele și apără de rele. Jocul călușarilor se păstrează fie în forme ritualizate, la sate, fie în forme spectaculare, în cadrul festivalurilor urbane.

A doua zi după Rusalii este sărbătoarea **Sfintei Treimi**. Așa se încheie ciclul pascal la români. Este cel mai important ciclu de sărbători creștine, alături de care își fac simțită prezența și obiceiurile populare, izvorâte fie din practici creștine foarte vechi, fie din vechi ritualuri folclorice. Adunate la un loc, ele alcătuiesc perioada cea mai sfântă din viața Bisericii și a oamenilor, constituind un important reper al comunității și spiritualității românești contemporane.

³⁸ Tudor Pamfile, *op.cit.*, p. 53.

Jurământul pe steag al cetei de călușari
(Vâlcele, Olt)

Legatul steagului
(Curtișoara, Olt)

Tămăduirea „bolnavului”
(Curtișoara, Olt)

„Mutul” din ceata călușarilor[↑] →
(Vâlcele, Olt)

Ceată de călușari
(Vâlcele, Olt)

„Plimbarea“ cetei de călușari
(Vâlcele, Olt)

Oul uriaș
(pictură de Paula Iacob)

Alte sărbători tradiționale

Sfinții Împărați Constantin și Elena
(icoană de Maria Măciucă)

Interessantă se dovedește concepția populară și în privința altor sărbători din cursul anului.

Primii împărați creștini ai Imperiului Roman, **Sfinții Constantin și Elena**, sunt prăznuiți de Biserică întrucât au dat libertate și privilegii creștinismului, au aflat Sfânta Cruce pe care a fost răstignit Hristos, au zidit biserici. Pentru țaranii români, 21 mai era considerată ziua în care păsările din pădure încep să-și învețe puii să zboare. Importanța sărbătorii se vădea în aceea că ținerea ei era considerată prilej de apărare împotriva relelor și a durerii. Demult, în Ardeal, se credea că acela care încalcă această poruncă și lucrează nu va avea parte de liniște în mormânt, nici de pomeni pe lumea cealaltă.

Sânzienele sau **Drăgaica**, de fapt Sfântul Ioan de vară, reprezintă sărbătoarea **Nașterii Sfântului Ioan Botezătorul**, cel mai mare prooroc, botezătorul Mântuitorului Hristos. Sărbătoarea coincide cu solstițiul de vară, când se încearcă spicele — dacă sunt bune de cules — și începe recoltatul. Folcloriștii spun că obiceiurile la această sărbătoare ar avea ceva în comun cu cultul zeitelor Ceres și Diana, care erau apărătoarele holdelor în antichitate. În Bucovina, sărbătoarea se identifica cu aceea a Sfântului Mucenic Ioan cel Nou, ale cărui sfinte moaște se află la Suceava, unde în această zi se merge în pelerinaj la sfânt.

Obiceiul cunoscut sub numele de *Drăgaică* este foarte vechi. Este consemnat chiar de Dimitrie Cantemir, în Moldova. În unele locuri, în zorii zilei, tinerii sau copiii aprind torțe sau focuri peste care sar, purtând pe cap cununi albe de flori de sânziene. Fete îmbrăcate în costum popular merg în lanul de grâu, dansează și își aleg o mireasă, pe care o împodobesc cu rochie albă și voal. Fac cununi de grâu și le poartă pe cap. Apoi colindă din casă în casă, jucând câte o horă sau dansând în cruci și urând spor grânelor. Mireasa îi lasă o bucățică din panglicile cu care este împodobită stăpânei casei. Apoi sunt cinstite cu bani, mâncare și băutură. La ultima gazdă colindată, aruncă pe casă cununile de grâu de pe capete. Cununile se aruncă pe casă de până la trei ori. Se crede că, dacă cununa cade de pe casă, e semn rău sau că fata nu se mai mărită în acel an.

În trecut, obiceiul Drăgaicii avea un caracter războinic. Unele fete erau costumate în bărbați și purtau coasă sau seceră. Jocul era însoțit de un fel de duel, cu coasele în mâini; prin Dobrogea, se luptau între ele cetele de fete, când se întâlneau pe drum. În Moldova, se făceau cununi de sânziene, care se aruncau pe casă, cu credința că acela în numele căruia s-a aruncat cununa va muri, dacă aceasta va cădea de pe casă. Tot acum se culegeau sânzienele, spre a tămădui cu ele lipitura, guturaiul și alte boli.

Despre Drăgaică se credea că este „o ființă sfântă”, mai mare peste o ceată de bărbați, numiți *Cârcovi* (Muntenia) sau „doamna florilor” și se ține de toți pentru dragoste și plăcerea florilor”.¹ Se crede că sânzienele (iele) sunt niște spirite rele, feminine, care joacă pe câmpuri, lăsând iarba culcată, în formă de roți și care iau mințile trecătorilor. De aceea, se zice că cine lucrează în această zi este pocit de Drăgaici, înnebunește și joacă asemenea lor.

Sărbătoarea **Sfinților Apostoli Petru și Pavel** (Sân-Petru, Sân-Chetru, Sân Pătru), considerată una dintre marile sărbători creștine, este precedată de un post variabil ca mărime, în funcție de data Paștelui. Acum sunt serbați cei doi mari apostoli. În popor se spune că până la această dată cântă cucul. În Bucovina, sărbătoarea se ține pentru piatră sau grindină. În această zi, se făceau moși și se dădea de pomană, se făceau târguri în vestul țării. Mai demult, se făceau sfeștanii în mijlocul turmelor, se sfințea cașul sau brânza de către proprietarii de animale. În ziua de astăzi, puține sunt obiceiurile vii legate de această sărbătoare. Am consemnat, în zona Brașovului, obiceiul cununii speciale, pe care o fac băieții din sat, și pomenirea eroilor.

Focuri de Sânziene
(Vișeu de Jos, Maramureș)

¹ Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: răspunsuri la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, Editura Minerva, București, 1976, p. 116.

SE. AP. PETRU ȘI PAVEL

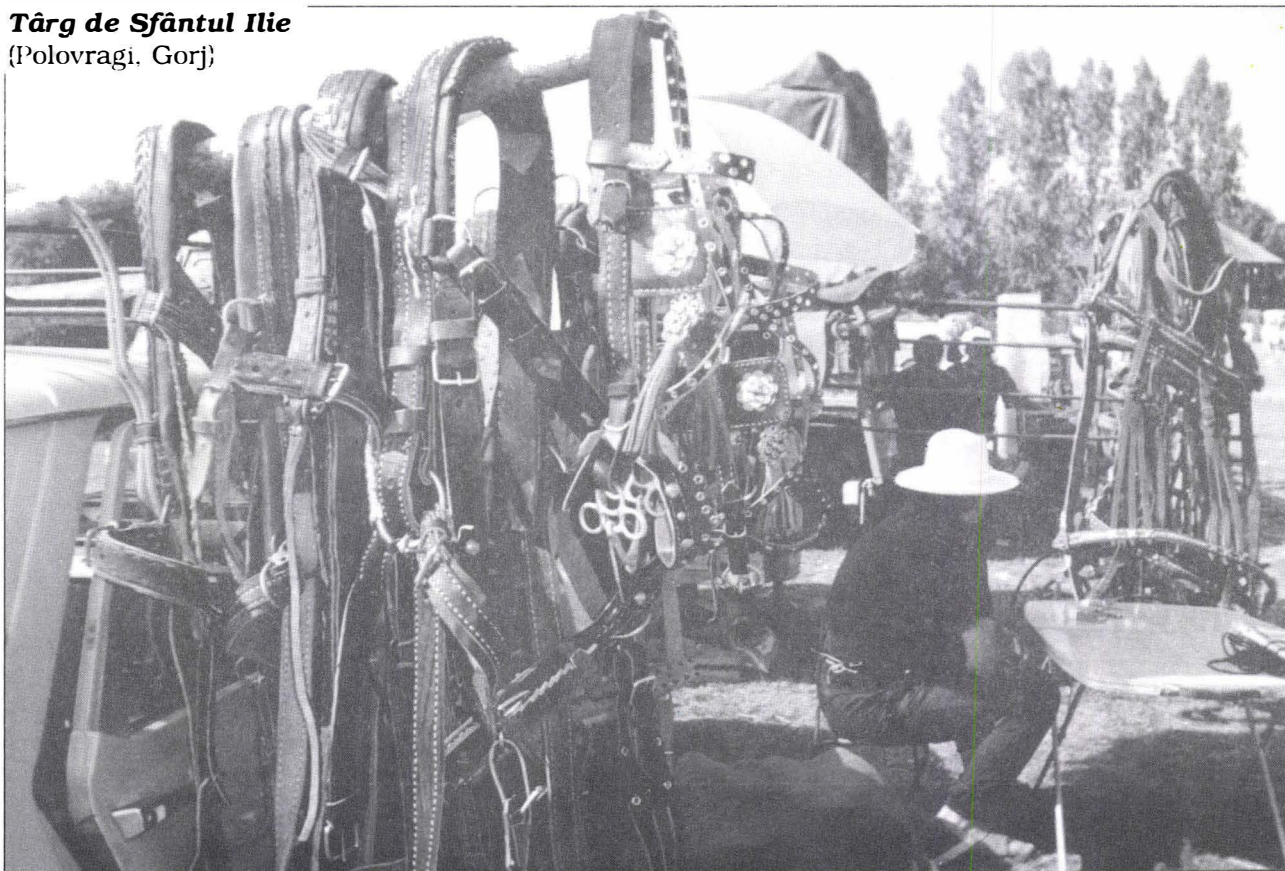
Sfinții Apostoli Petru și Pavel
(icoană ortodoxă)

Sfântul Ilie, proroc al Vechiului Testament, este prăznuit la 20 iulie. El este cunoscut ca mare ascet, mare rugător (a închis cerul, ca să nu plouă, numai cu cuvântul) și râvnitor luptător împotriva idolatriei. A fost luat cu trupul la cer, de Dumnezeu, într-un car de foc. Și este așteptat să revină pe pământ înaintea sfârșitului lumii, pentru a se lupta cu Antihristul și a primi moarte mucenicească din mâinile slujitorilor acestuia.

Poporul îl consideră patronul verii, al arșitei, al fulgerelor și tunetelor. Despre cei care nu-i serbează ziua se spune că vor fi pedepsiți prin incendii, grindină și trăsnete. Se crede că tunetele sunt zgomotul pe care îl face carul Sfântului Ilie mergând prin cer, iar fulgerele — biciul lui de foc. Există numeroase legende și credințe despre Sfântul Ilie. Se crede că el îi trăsnește pe draci, când se apucă de zavistii și răscolesc norii. Mere nu se mănâncă până în această zi. Nici nu se aruncă în sus, ca să nu bată piatra. Se duc poame la biserică și se împart pentru morți, ca să dea pomii roade. La români este obiceiul de a nu se mânca din fructe până când acestea nu sunt împărțite pentru morți. Încep acum să se reteze stupii și să se ia miere. Datează din vechime și sunt vestite și azi bălciurile de Sfântul Ilie, în sudul României.

Alte sărbători de vară sunt și cele ale unor sfinți mai mici, ținute în Bucovina, pentru ca oamenii să fie feriți de trăsnete. **Sfânta Maria Magdalena**, cea întocmai cu apostolii, mucenița și mironosița Domnului, este prima dintre ei. Tot despre ea se crede că este cea care a adus ouă roșii la mormântul lui Hristos, apărătoarea grânelor, protectoarea bolnavilor.

Târg de Sfântul Ilie
(Polovragi, Gorj)

Sfântul Prooroc Ilie
(icoană pe sticlă de Maria Măciucă)

Sfântul Ilie Tesviteanul
(icoană pe sticlă de Stela Costache)

Sfântul Mucenic Foca, martir de pe vremea împăratului Traian, făcător de minuni, este prăznuit de popor mai ales datorită asemănării fonetice dintre numele său și foc (23 iulie). Este socotit vizitiul Sfântului Ilie, patron al focului și incendiilor. Românii din Bucovina cred că are darul de a-i apăra de foc și incendii, de ispite și primejdii, pe mare și pe uscat, pe toți cei care i se roagă cu credință.

Este ținut și **Sfântul doctor fără de arginți Pantelimon**, sfânt considerat tămăduitor. De această dată e legată zicala despre călătoria verii — în Bucovina, se spune că de-acum vara începe să călătorească, lăsând loc toamnei.

Schimbarea la Față a Domnului reprezintă alt reper important în calendarul sărbătorilor de vară. Ea face parte dintre sărbătorile împărătești (legate de persoana Mântuitorului Hristos), fiind arătarea dumnezeirii Sale în fața celor mai iubiți apostoli. La această sărbătoare, în prezent, se împart fructe, iar românii participă la slujbele Bisericii.

**Sfântul
Pantelimon**

Cea mai mare sărbătoare a verii este considerată **Adormirea Maicii Domnului**, serbată la 15 august. Este ziua în care se spune că Sfânta Fecioară a fost luată cu trupul la cer de către Fiul Său, lăsându-i Sfântului Apostol Toma, în văzduh, omoforul Ei.

Importanța sărbătorii este subliniată și prin faptul că e precedată de un post de două săptămâni. Considerată sărbătoare nouă în calendarul creștin (a apărut abia prin secolul al X-lea), este mult cinstită de români. Aceștia văd în Maica Domnului pe maica tuturor celor necăjiți și îndurerați de pe pământ. Ea este puternică rugătoare și sol al neamului omenesc înaintea tronului lui Dumnezeu. De aceea, românii o consideră maica fiecărui om, cea mai milostivă ajutătoare și rugătoare.

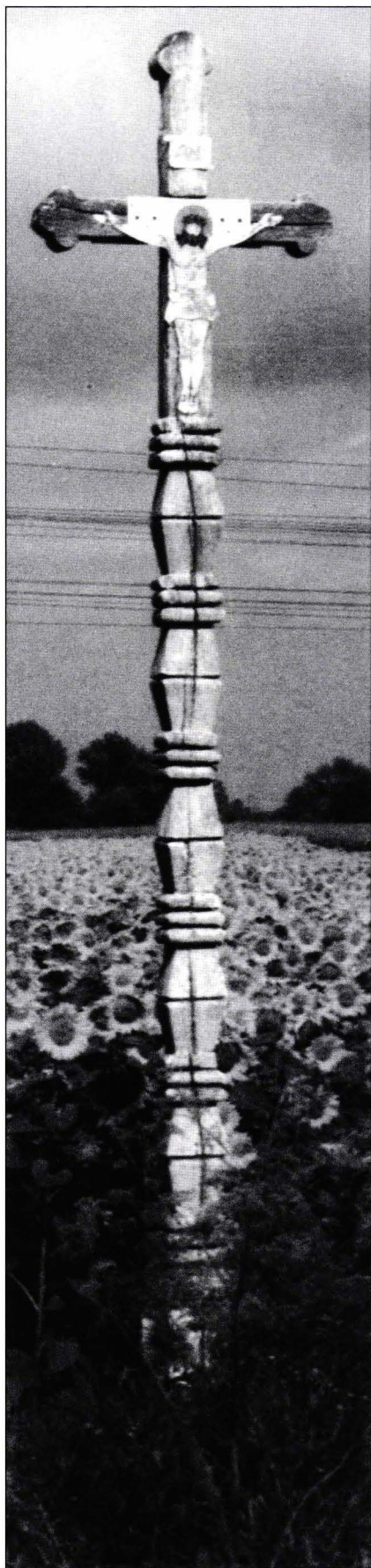
Despre ea circulă o mulțime de legende. Dar cultura populară actuală este bogată mai ales în istorisiri despre minuni ale Maicii Domnului. Ca semn al deosebitei cinstiri pe care i-o acordă, românii au zidit în numele Ei multe biserici și mari mănăstiri care își au hramul în această zi, cu impresionante adunări de oameni. De asemenea, multe femei îi poartă numele. Acum se adună ultimele plante de leac. Se culeg flori, cu care se împodobește icoana Maicii Domnului. Încep târgurile și iarmaroacele de toamnă. Se fac pomeni pentru morți. Perioada dintre cele două Sântămării este considerată cea mai propice pentru semănăturile de toamnă.

Adormirea Maicii Domnului
(frescă, mănăstirea Gorovei, județul Botoșani)

Adormirea Maicii Domnului
(icoană de Casian Murărașu)

Închinare
(Mocirla, jud. Arad)

Sântămăria Mică, de la 8 septembrie, așa cum este numită în popor, prăznuiește **Nașterea Maicii Domnului** din Sfinții Părinți Ioachim și Ana. Pentru români, ea marca sfârșitul verii, timpul de când nu se mai poartă pălărie. Este hramul unor biserici, zi de pomenire a morților în Muscel și se prăznuiește prin nelucrare.

Românii mai sărbătoresc și **Acoperământul Maicii Domnului** (1 octombrie), dar serbează în mod deosebit **Ziua Crucii** (14 septembrie). Din punct de vedere creștin, este ziua în care Sfinții Împărați Constantin și Elena au aflat la Ierusalim Sfânta Cruce a Domnului și au înălțat-o pentru a putea fi văzută și cinstită de creștini.

Poporul o consideră ziua când pământul se închide, în preajma iernii, luând în sine insecte, șerpi și plante care au fost lăsate la lumină din primăvară. Se spune că, de Ziua Crucii, plantele pălesc, rămânând verzi numai cele necurate. Se strâng buruieni și poame de leac (mintă crească, busuioc, cimbru, lemnul Domnului), mătrăgună și năvalnic, cu care își fac fetele farmece. În această zi, nu se mănâncă nimic din ce are cruce (nuci, struguri, perje, pește). Sărbătoarea se mai numește *Cârstovul viilor*: se zice că acum este bine să înceapă culesul viilor. Se crede că cine nu ține această sărbătoare se va îmbolnăvi.

Dar cinstirea Sfintei Cruci la români nu se rezumă la cinstirea zilei. Crucea este considerată cea mai puternică armă împotriva diavolului și a tot răul. De aceea, românii au felul lor de a o cinsti. Își fac semnul crucii când trec pe lângă o biserică, o troiță sau un cimitir, când se închină la icoane și sfintele moaște, la trecerea unui mort, în caz de primejdie, spaimă, nălucire. Pun semnul crucii la ferestre, deasupra casei și a fântânii, la porți. Construiesc troițe și cruci de hotar, care străjuiesc răscrucile, câmpurile sau gospodăriile și la care fac sfințirea apei sau masluri, la Bobotează, Rusalii și alte sărbători sau când ies cu turmele la pășunat. Pun crucea la căpătâiul morților și o dau de pomană la botezul copiilor. Românii consideră crucea un semn sfânt, o împodobesc cu flori, ștergare frumos ornamentate sau o folosesc drept ornament pentru ouăle încondeiate, ceramică, lemnărie etc.

Troiță la hotar
(Sângeorzu Nou, Bistrița-Năsăud)

Sărbătorile toamnei au un punct important în prăznuirea celor doi sfinți Dimitrie, la 26, respectiv 27 octombrie. **Sfântul Mare Mucenic Dimitrie**, prăznuit la 26 octombrie, e un sfânt militar, martirizat pe vremea Împăratului Maximian. Sfintele sale moaște se află la Salonic, în Grecia. Este considerat ocrotitorul bisericilor ortodoxe din Balcani, păzitorul și izvorul bogăției și al belșugului.

În tradiția populară, sfântul este asociat cu moartea naturii, cu sosirea iernii și a frigului. În ajunul sărbătorii se fac **focuri** în jurul cărora se adună copiii și sar peste ele, ca să fie sănătoși tot anul. La fel și tinerii, ca să aibă noroc în dragoste. Femeile împart seara, la lumina focului, covrigi, mere, nuci, struguri, prune uscate. La întoarcerea acasă, se lua un tăciune și se arunca în grădinile cu pomi, ca să dea roadă mai multă.

Tot acum oamenii apreciază cum vor fi vremea și roadele în anul următor, după anumite semne. În sâmbăta dinaintea lui Sumedru, sunt **Moșii de toamnă** sau ai lui Sumedru. Se împarte, ca de obicei, pentru morți. Păstorii porneau oile spre șes, unde vor ierna. Ziua era considerată și „ziua soroacelor“, când se încheiau socotelile cu privire la diferite slujbe și închirieri de pășuni. Tot acum se făceau noi învoieli pentru anul următor, fiind prilej de petrecere și veselie. Se spunea că usturoiul nu mai trebuie semănat, dacă nu a fost pus în pământ până la Sfântul Dumitru, că altfel ai pagubă. De Sfântul Dumitru nu se lucrează, pentru ca vitele să fie ferite de stricăciunea lupilor și oamenii de boli și lovituri.

În Muntenia mai ales, este sărbătorită și ziua **Sfântului Cuvios Dimitrie Basarabov**, care are sfinte moaște la Catedrala Patriarhală. Despre acest sfânt se știe că a fost un pustnic pe valea râului Lom, în Bulgaria. A trăit și a murit necunoscut. La o revărsare a Lomului au fost descoperite sfintele sale moaște, întregi, între două pietre. Se spune că ele străluceau într-atât, încât oamenii au crezut că este o comoară. Ziua sfântului este zi de mare sărbătoare pentru bucureșteni și de pelerinaj pentru cei veniți din diferite locuri din țară.

În preajma Sfântului Dumitru, la Desa, în Oltenia, există chiar și obiceiul necanonic de a-și „purta sărindarele“ de viu, timp de șapte ani, fiind încă în viață.

**Sărindar de obște
la Desa (Dolj)**

Sfântul Mare Mucenic Dimitrie
(icoană pe sticlă de Maria Măciucă)

Pelerinaj la moaștele Sfântului Cuvios Dimitrie Basarabov
(Catedrala Patriarhală, București)

***Ciobani din Baia de Fier (Gorj)
la Festivalul „Coborâtul oilor de la munte”***

Ziua de 8 noiembrie este sărbătoarea **Sfinților Arhangheli Mihail și Gavriil**, alături de care Biserica prăznuiește întreg soborul sfinților îngeri. În popor se crede că arhanghelii sunt cei care iau sufletele oamenilor când mor și le duc la cer. Se spune că sub mâna Sfinților Arhangheli sunt oamenii — vii și morți. De aceea, în sâmbăta dinaintea sărbătorii se fac moșii de toamnă.

Mai demult, când trecea un mort pe drum, se obișnuia ca aceia care aveau case pe marginea drumului să arunce trei căni de apă, spre biserică. Se credea că Arhanghelul care a luat sufletul omului își spală sabia în vasele lor cu apă.

Fiecare duminică reprezintă, la români, o sărbătoare. Prin repetarea ciclică a acestei sărbători, ea constituie principala zi de odihnă, de bucurie; totodată, este o sărbătoare familială și comunitară. Din punct de vedere creștin reprezintă prăznuirea Învierii Domnului, ziua a opta, simbol al veșniciei, al împărăției cerurilor.

Arhanghelul Mihail
(icoană de Rita Aldea)

Sfinții Arhangeli Mihail și Gavriil
(icoană de Rita Aldea)

Trebuie să mai menționăm că sfinții români și cei care au sfinte moaște în România se bucură de un cult deosebit. Zile de sărbătoare sunt pentru români și zilele de prăznuire ale acestor sfinți. Așa cum reiese din studiul pe care l-am efectuat privitor la hramuri, sărbătorile acestor sfinți sunt manifestări complexe ale evlaviei și bucuriei populare. Ele îmbină elementele creștine, folclorice și culturale, în manifestări de credință și bucurie sufletească și comunitară.

Cele mai vii obiceiuri de veche tradiție creștină, care s-au integrat patrimoniului românesc și se practică până în ziua de azi, sunt cele legate de **hramurile** bisericilor și mănăstirilor. Cu ocazia hramurilor, sunt mai mult apreciate valorile pe care le adăpostește Biserica, de o mare importanță pentru sfințirea și mântuirea oamenilor: Sfintele Taine, sfintele moaște, icoanele făcătoare de minuni.

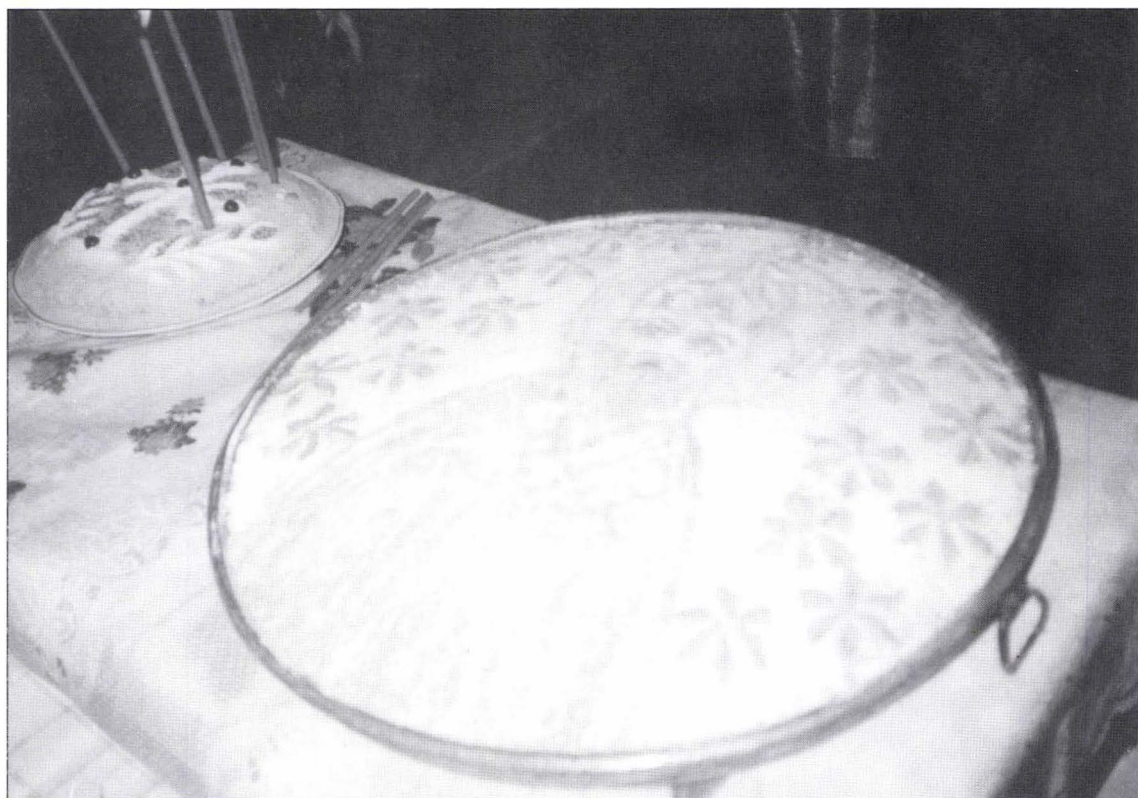
Nu ascundem faptul că nu numai evlavia, credința sau necazul sunt factorii care îi aduc pe români la marile hramuri, ci și curiozitatea, prietenii, povestirile despre minuni și sfinți, mass-media, cărțile și multe altele.

Unii vin la hram pentru a-și vinde produsele sau a-și face aprovizionarea, deoarece hramurile românești sunt, de multe ori, însoțite de târguri. În fine, există și o categorie de oameni pentru care hramul este numai o ieșire sau o distracție cu prietenii, la serbările câmpenești sau festivalurile folclorice care îl însoțesc; și aceștia se împărtășesc, în felul lor, de bucuria sărbătorii, de comuniunea care se realizează cu acest prilej.

În bisericile de parohie, hramurile se sărbătoresc mai simplu decât la marile mănăstiri, unde fastul și amploarea sărbătorii sunt de-a dreptul impresionante. Aici, în seara dinaintea hramului se face, de obicei, slujba vecerniei, la care participă întreaga comunitate, incluzându-i nu doar pe enoriașii din parohie, ci și pe rudele lor plecate în alte localități, precum și alți credincioși. Dacă biserica deține sfinte moaște, acestea se scot afară, în locuri special amenajate, pentru a putea fi sărutate de oameni cu prilejul hramului. Icoana sfântului ocrotitor al parohiei este împodobită cu flori, fiind venerată în mod deosebit de credincioși.

Vecernia din ziua dinaintea hramului ia forma unei privegheri mari, unită cu Litia, acatistul sfântului ocrotitor, uneori Molitvele Sfântului Vasile cel Mare. A doua zi se oficiază o Sfântă Liturghie solemnă, la care sunt prezenți oaspeți, mireni și, uneori, clerici din parohiile învecinate. În unele locuri se oficiază Taina Sfântului Maslu și acatistul sfântului prăznuit. Se pomenesc ctitorii, se sfințește apa, se face o pomenire generală a morților și o agapă cu cei prezenți, din bucatele pregătite de gospodinele din parohie. Există obiceiul de a se pregăti o colivă mare, numită coliva de hram, sau ca fiecare om să aducă, după puterea sa, prinoase care sunt binecuvântate și împărțite celor prezenți.

Pentru sate și orașele mai mici, hramul parohiei este un bun prilej de reunire a membrilor acesteia. Este momentul în care se adună neamul (copiii plecați în alte localități, verii, unchii, mătușile), dar este și un moment de comuniune cu cei trecuți din această lume, care sunt pomeniți și pentru care se dă de pomană mai ales mâncare.

Colivă de hram
(6 decembrie — Mănăstirea Suzana, Prahova)

Agheazmă de la hram

În județul Botoșani, de ziua hramului nu există casă care să nu fie pregătită pentru primirea musafirilor cu sarmale, friptură, cozonac. În alte locuri din țară, masa comună se desfășoară la biserică și cuprinde alimente specifice fiecărui loc, dar și tradiționalele sarmale, ciorbă, cozonac.

Pentru sărbătorile care cad în posturi, biserica a rânduit dezlegare la pește în parohia al cărei hram se sărbătorește, pentru enoriașii acesteia și pentru cei prezenți. Aceasta nu numai pentru desfătarea cu bucate bune, ci, mai ales, pentru a sublinia importanța hramului pentru acea comunitate. De fapt, este sărbătoarea sfântului care ocrotește biserica parohiei și pe enoriașii acesteia.

Amintim că în unele locuri din țară există obiceiul ca fiecare casă să aibă sfântul ei ocrotitor, numit „sfântul casei“, a cărui zi de pomenire este prăznuită de familia respectivă ca o zi de hram.

O altă mare categorie este aceea a hramurilor de mănăstiri. Este o categorie destul de eterogenă în zilele noastre, în acest caz tradiția și specificul locului având un cuvânt mai greu de spus, pentru că tradiția actuală este rezultatul unei istorii și evoluții de sute de ani, determinate de epoci istorice, personalități, persecuții, interdicții, schimbări politice și sociale etc.

Primul lucru care trebuie remarcat este acela că mănăstirile ortodoxe din România conservă caracterul canonic al hramului, rânduiala corectă a sfintelor slujbe, după ritualul bizantin, asociind, cu acest prilej, mai multe Sfinte Taine și ierurgii, nu doar pentru a da mai mult fast sărbătorii, ci și pentru a-i folosi duhovnicește mai mult pe creștinii prezenți.

Înconjurul bisericii în semn de penitență
(Mănăstirea Nacula, Cluj)

În spațiul românesc actual se poate vorbi de specificul hramurilor de mănăstiri în funcție de așezarea lor teritorială și de vechime. În cazul mănăstirilor mai noi, sărbătoarea hramului nu e cu mult diferită de cea care are loc într-o biserică de mir — o rânduială mai simplă, exclusiv liturgică, la care iau parte, alături de obștea mănăstirii, credincioșii de prin împrejurimi și puțini străini.

În ceea ce privește mănăstirile cu tradiție, putem discuta despre un ceremonial mult mai complex al hramurilor. La majoritatea mănăstirilor din Bucovina, al celor din Muntenia și din Dobrogea, putem vorbi despre o rânduială mai simplă, care o are în centru pe cea liturgică, bisericească. Pe lângă aceasta, dar în afara spațiului bisericii, se organizează târgurile de bunuri de larg consum.

Când vorbim despre simplitate, în cazul hramurilor, aceasta trebuie înțeleasă într-un sens aparte, și anume unul duhovnicesc. La hramuri, nu lipsește fastul rânduielilor bizantine ale slujbelor. Este prezentă foarte multă lume, uneori chiar mulțimi impresionante (de exemplu, la Putna și Neamț), venite din mai multe locuri. Nu lipsește agapa de la sfârșitul sărbătorii, privegherea până târziu în noaptea din ajun, oaspeții de onoare, arhieriei, clerici, personalități, invitați. Creștinii de rând vin, însă, cu multă simplitate, cu necazurile, speranțele și dorințele lor.

Tradițiile actuale la hram sunt foarte vechi. Se pare că ele datează chiar din vremea creștinismului primar, când s-au consemnat și primele pelerinaje la mormintele martirilor și la locurile sfinte ale creștinismului (mai cu seamă Ierusalimul și Țara Sfântă). Tot din perioada creștinismului primar datează și agapele creștine. Numai că, pe atunci, se făceau agape după fiecare Sfântă Liturghie duminicală, iar astăzi obiceiul s-a păstrat numai la hramuri, ca semn al comuniunii credincioșilor prezenți și ca milostenie pentru săraci și pentru pelerinii veniți de departe.

Hramurile din zona Banatului și din sud-vestul țării sunt cunoscute sub denumirea de **rugă**.

O altă grupă de hramuri actuale, cu tradițiile și specificul lor, o constituie cele de la sărbătoarea Adormirii Maicii Domnului (Sântămăria Mare) de la mănăstirile transilvane Moisei, Rohia, Nicula și Bixad.

De la vârste mici, copiii participă la **procesiunile** desfășurate cu acest prilej. La începutul postului Sfintei Maria, ei se adună la biserică pentru repetiție, sub îndrumarea directă a unei femei din sat (de regulă, dirijoarea corului bisericii) și, indirectă, a preotului. Micii pelerini sunt îmbrăcați în costume albe, îngerești. La procesiunile din unele locuri (Sighețu Marmăției) fetele sunt îmbrăcate în mirese, simbolizând luarea de pe pământ a Maicii Domnului, ca mireasă a lui Dumnezeu. La alte procesiuni (la Bocicoel) băieții sunt îmbrăcați în „diaconi”, semn al slujirii Prohodului Maicii Domnului de către ei. Tinerii și oamenii maturi se îmbracă în costume populare. La procesiunea de la Nicula, nu am consemnat purtarea unor costume speciale. Membrii procesiunilor duc cruci, prapuri, icoane, împodobite cu ștergere cusute sau țesute cu motive florale sau chipuri de sfinți, mai ales cel al Maicii Domnului.

Ajunse la mănăstire, procesiunile înconjoară de trei ori biserica, se închină apoi înăuntru, în fața iconostasului, apoi afară, la sfânta cruce din fața bisericii.

Biserica Mănăstirii Bixad
(Satu Mare)

Biserica veche a Mănăstirii Moisei
(Maramureș)

Procesiune cu „diaconi” din Bocicoel către Moisei

Dragomirești — Procesiune spre Moisei

Procesiune din Borșa
(Moisei, Maramureș)

Întâmpinarea procesiunilor la Moisei

Icoana Cuvioasei Parascheva

Rânduiala tradițională prevede că, dacă în acest timp se vede venind o altă procesiune, cei care deja înconjoară biserica trebuie să-i iasă în întâmpinare și s-o salute cu cântarea „Crucii Tale ne închinăm”. Același ritual se desfășoară și în dimineața zilei hramului, înainte de a începe Sfânta Liturghie. Femeile mai în vârstă practică, cu acest prilej, un fel special de penitență — înconjurul bisericii pe coate și genunchi, ca mod public de mărturisire a păcătoșeniei și de smerenie înaintea oamenilor și a lui Dumnezeu, în nădejdea iertării și ajutorului, pentru puternica mijlocire a Maicii Domnului. După dumnezeiasca slujbă, procesiunile mai înconjoară o dată biserica mănăstirii, apoi vin în sat, înconjoară biserica și oamenii se retrag pe la casele lor.

Sătenii așteaptă procesiunea uneori până târziu în noapte. Tradiția spune că, atunci când oamenii zăreau lumânările aprinse, noaptea, pe culmea dealului, semn că procesiunea intra în sat, începeau a trage clopotele bisericii. Venirea lor era o sărbătoare așteptată de toți (obicei consemnat la Sângeorzu Nou, județul Bistrița-Năsăud).

Membrii procesiunilor nu vin la mănăstire numai pentru a se manifesta ei înșiși. Ei sunt solii, reprezentanții comunității din care vin și fac o comunitate cu toți cei prezenți la hram. Venirea în procesiune este privită ca dătătoare de har pentru tot anul care va urma.

Multe biserici și mănăstiri din țară își au **hramul de Sfânta Maria Mare** sau Mică, semn al cinstirii Maicii Domnului de către popor. La Suceava, pe 2 iunie, se desfășoară un hram deosebit — cel al Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava. Sunt prezenți pelerini din Moldova, dar și evlavioși pelerini ardeleni. Obiceiul este ca, la acest hram, sfintele moaște ale Sfântului Mucenic să fie purtate în procesiune pe la mai multe biserici din oraș.

Mănăstirea Putna se îmbracă și ea de sărbătoare la Adormirea Maicii Domnului, când slujbele au un fast deosebit, invitați străluciți și mult har de la Preacurata Fecioară și de la Sfântul voievod Ștefan cel Mare, canonizat recent, ctitorul și ocrotitorul sfântului locaș. Aici hramul are un mare răsunet cultural și patriotic, încă din secolele trecute; lucruri marcate de tradiție, dar și de documente.

Un hram mai simplu, constând dintr-o Priveghere și o Sfântă Liturghie, se desfășoară la Secu la 29 august (Tăierea Capului Sfântului Ioan Botezătorul). Renumită pentru existența aici a părțicelelor din moaștele mai multor sfinți, mănăstirea păstrează și moaștele a doi stareți contemporani: Antim Găină și Vichentie Mălău.

În Moldova, sunt bine cunoscute hramurile importantelor ctitorii voievodale românești.

O altă mijlocitoare mult-milostivă și rugătoare către tronul Celui Prea-Înalt, este **Sfânta Cuvioasă Parascheva de la Iași**, sărbătorită la 14 octombrie, la cel mai mare hram din țară. Cuvioasa, cum îi spun oamenii, are o bogată tradiție, dobândită în urma îndelungatei sale așezări pe pământul românesc, încă de pe vremea domnitorului Vasile Lupu (1641).

Mulțimile adunate la Iași au o motivație în plus față de cele care vin în restul țării la hramuri: minunile pe care mult-milostiva Sfântă Parascheva le face cu ei. În ultima vreme, s-a vorbit, la Iași, despre un milion de pelerini care așteaptă o zi sau două pentru a se închina o clipă la moaștele Sfintei. Despre hramul de la Iași se poate vorbi ca despre o tradiție ce îmbină cultura cu spiritualitatea, turismul cu rugăciunea, târgurile și spectacolele cu manifestările moderne (focuri de artificii, sport, reprezentații de parașutism etc.). Religiozitatea unora dintre cei prezenți mai are câte ceva superstițios. Dar acesta este numai semnul unei îndelungate tradiții și al unei credințe simple, izvorând din inima oamenilor fără prea multă știință teologică. De fapt, teolog este acela care se roagă cu inimă curată, nu cel cu multe cunoștințe. Și la acești teologi vine, tainic, Sfânta și le schimbă viața.

Un alt hram însemnat, în zona Olteniei, este acela de la Mănăstirea Bistrița, **Sfântul Grigorie Decapolitul**. Credincioșii prezenți se adapă mai ales la izvorul harului Sfântului Grigore Decapolitul, despre care cred că revarsă peste ei minuni.

La Mănăstirea Lainici (Gorj) se adună lume de **Schimbarea la Față** pentru „hram“, care este, de fapt, al Schitului Locuri rele, aflat pe munte, la cinci kilometri de mănăstire. Tradiția reține venirea credincioșilor din Oltenia și chiar de peste munți, din Ardeal, încă din ajunul sărbătorii. Agapa la care se adunau în jurul mănăstirii pare să fi stat la baza târgului de astăzi, prin venirea a tot felul de negustori printre pelerini. Aceasta este imaginea contemporană a hramului de la Lainici. Asemănător lui este și hramul de la Tismana.

Un târg însemnat se organizează la Polovragi de **Sfântul Ilie** și în zilele dinainte, cu mărfuri tradiționale și moderne, dar și unelte și obiecte de îmbrăcăminte necesare țăranilor din zonă. Cu muzică, fotografii și spectacole de folclor, târgul este sărbătoarea satelor din jur, pe o rază de 100 de kilometri. Lângă el, hramul mănăstirii, cu rânduiala obișnuită a slujbelor.

Ajungând în Muntenia, remarcăm mai multe hramuri, legate oarecum între ele, pentru că sunt închinare sfinților ocrotitori ai Bucureștiului. În centrul lor se află **Sfântul Cuvios Dimitrie Basarabov**, ale cărui sfinte moaște se găsesc la Catedrala Patriarhală.

Sfântul Nectarie (9 noiembrie), ierarhul grec de Pentapole și Eghina, ale cărui sfinte moaște se află, din 1993, la Mănăstirea Radu Vodă, a Seminarului Teologic din București, constituie alt loc de pelerinaj și hram, datorită darului tămăduitor al sfântului.

Sfântul Mare Mucenic Mina, având sfinte moaște la biserica omonimă, adună pelerini în fiecare an, la 11 noiembrie. Sfântul este recunoscut ca ajutător al celor păgubiți, dovedind și alte daruri dumnezeiești, pe care le împărtășește celor prezenți la slujbe.

Un alt dar al Duhului Sfânt, ocrotirea de vrăji și de toată lucrarea diavolului, se manifestă în **Sfântul Ciprian** (2 octombrie), cu sfinte moaște la Biserica Zlătari, de pe Calea Victoriei.

Un reper important pentru bucureșteni îl constituie Mănăstirea Cernica, unde se află moaștele Sfântului Calinic; aici vin mulțimi de pelerini pe 11 aprilie. Și noi repere, noii sfinți canonizați, **Sfântul Cuvios Gheorghe de la Cernica** și **Sfântul ierarh Grigorie Dascălu de la Căldărușani**.

Târg de Sfântul Ilie
(Polovragi, Gorj)

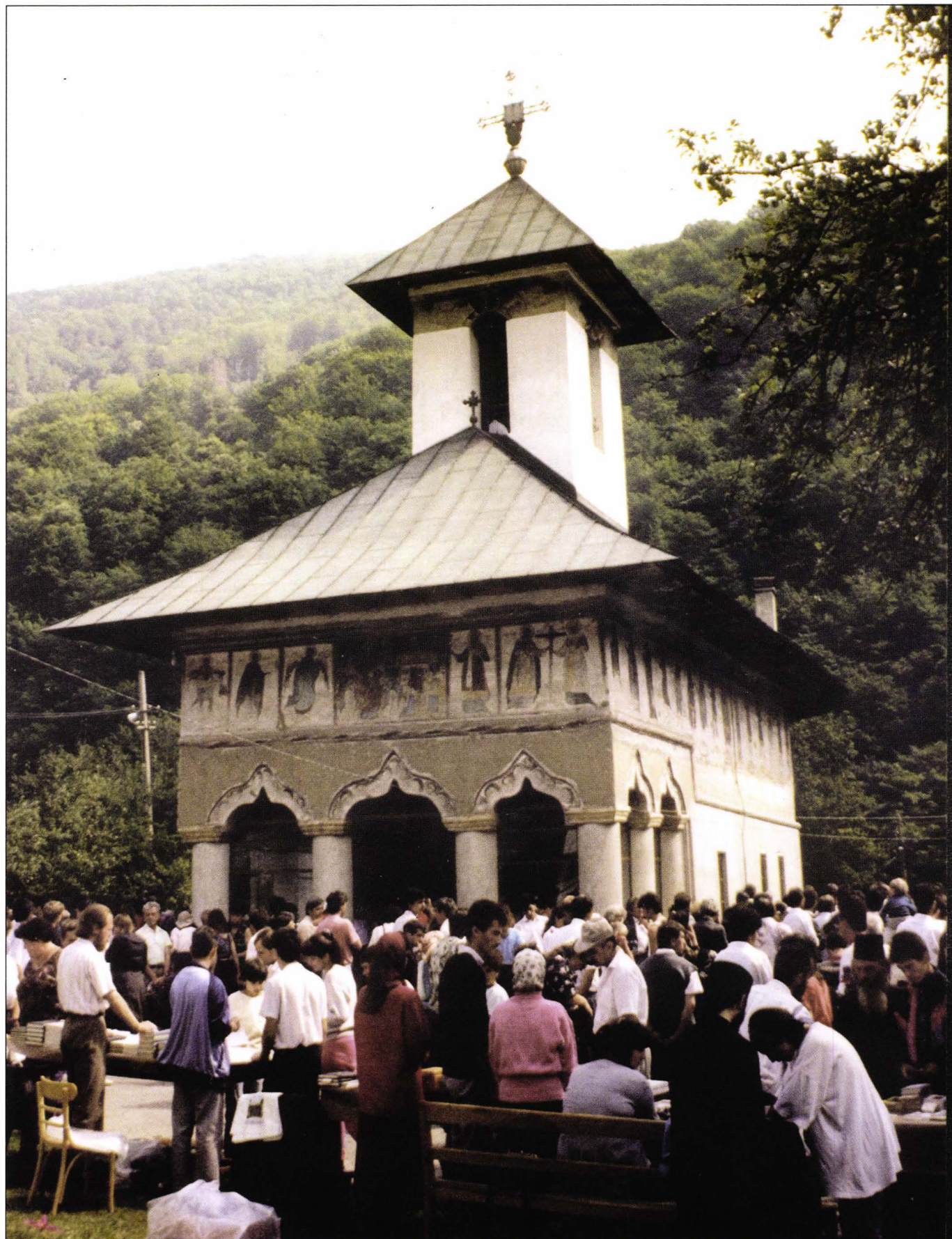

Închinare la moaștele Sfântului Nectarie
(Mănăstirea Radu Vodă, București)

Biserica Mănăstirii Bistrița (Vâlcea)

Zi de hram la Lainici (Gorj)
Schimbarea la Față a Domnului (6 august)

Biserica Mănăstirii Tismana
(hramul Adormirea Maicii Domnului)

Dacă Moldova și Muntenia au o valoroasă moștenire culturală și spirituală prin mănăstirile ctitorite în Evul Mediu românesc, Dobrogea se poate mândri cu sfinte moaște, lăcașuri și locuri de închinare încă din perioada de început a creștinismului. De aceea, în această parte a țării, hram înseamnă continuarea unor străvechi tradiții, dar și venerarea Apostolului Andrei și a martirilor care au pus temelia creștinismului românesc. Din păcate, prea puțin cunoscute oamenilor până acum, aceste lăcașuri și relicve sfinte au început să fie puse în valoare în ultimul timp, contemporanii noștri încercând să repare ceea ce memoria înaintașilor aproape a dat uitării, păstrând numai în tradiția populară anumite elemente de spiritualitate și istorie creștină a acestor locuri.

Sfântul Apostol Andrei, Sfinții Mucenici de la Niculițel (Athalos, Zoticos, Philippos și Kamasis), sfinții Epictet și Astion de la Halmiyris, Preotul și cele trei fecioare martirizați la Dervent, pe mormintele cărora tradiția spune că au crescut din pământ cruci de piatră, sunt numai câteva repere de care se leagă hramurile de mănăstiri și viața creștină din Dobrogea.

Aici hram înseamnă obișnuitele slujbe și rugăciuni, dar și gustarea din izvorul tămăduitor de la Dervent, pelerinaj, închinare și lăsarea de acatiste la Peștera Sfântului Apostol Andrei, rugăciune la crucile vindecătoare de la Dervent, cinstirea sfintelor moaște ale sfinților de la Niculițel, aflate la Mănăstirea Cocoș; comuniune în rugăciune cu cei prezenți, dar și cu sfinții creștinători ai românilor. Hramul este aici, în plus, o lecție de istorie, de sfințenie, de jertfă.

Izvorul Tămăduitor de la Mănăstirea Dervent
(Constanța)

***Cruce de piatră „crescută” la Mănăstirea Dervent
(Constanța)***

Am menționat numai câteva repere demne de a caracteriza principalele provincii românești în privința hramurilor contemporane. Din expunerea făcută reiese că hramurile din România au o parte creștină și una laică. Această îmbinare de credință, necesități practice și veselie (distracție) constituie și în ziua de azi o caracteristică a sărbătorilor românești.

Hramurile reprezintă și zile de târg, iar mai demult erau zile ale schimbului de produse între țărani din diferite zone. Și astăzi sunt prilejuri de distracție, după slujbele bisericești, prin spectacole și alte moduri de petrecere a timpului liber. Sunt sărbători la care familia, neamul se reunesc la biserică, la târg sau acasă. Sunt tot atâtea ocazii de pomenire a morților, a ctitorilor bisericii, a bolnavilor, ocazii de comuniune cu Biserica biruitoare, din ceruri.

Târgurile care nu de puține ori se desfășurau în zilele de sărbătoare, de hram al bisericilor, și în ziua de azi și-au păstrat caracterul tradițional și renumele legat de marile sărbători ale bisericii.

Am enumerat cele mai importante sărbători ale românilor, fără pretenția de a le fi epuizat. Mulțimea acestora și a obiceiurilor care se practică este însă mult mai mare în calendarul popular. Practic, se poate vorbi de sărbători și tradiții caracteristice fiecărui sat, unor grupuri anumite sau chiar fiecărei familii.

Așa cum există în forma actuală, sărbătorile constituie fenomene vii și dinamice, îmbinări de creștin, etic, estetic și tradiție.

Am încercat să conturăm reperele mai importante, pentru a oferi o imagine a ceea ce înseamnă sărbătorile și obiceiurile tradiționale pentru comunitatea românească actuală, în dorința de a transmite spiritul sărbătorii către inima cititorilor. Un omagiu adus celor care iubesc tradițiile strămoșești.

**Doina Bledea, ceramist din Baia Mare (stânga) la Horezu,
la Târgul de ceramică „Cocoșul de Hurez”**

În târg la Polovragi
(Gorj)

Târg în Țara Vrancei

Zi de sărbătoare
(pictură de Paula Iacob)

Bibliografie

- ABRUDAN, pr. prof. dr. Dumitru; CORNÎTESCU, diac. prof. dr. Emilian, *Arheologie biblică*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994
- ADĂSCĂLIȚEI, Vasile, *Istoria unui obicei: Plugușorul*, Editura Junimea, Iași, 1987
- BARBU, Vasile M., *Sărbătorile bisericii noastre străbune*, Editura Tibiscus, Iași, 1999
- BĂNCESCU, Iuliana, *Misiunea preotului față de magia contemporană*, Editura Semne, București, 2003
- BÂRLEA, Ovidiu, *Folclorul românesc*, vol. I, Editura Minerva, București, 1981
- Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994
- BOCK, Emil, *Cercul sărbătorilor anului: culegere de articole*, Editura Triade, Cluj-Napoca, 1999
- BOTNĂRESCU, Leonida, *Câteva datini de paști la români*, Cernăuți, 1908
- BRANIȘTE, pr. Ene, „Problema unificării calendarului liturgic în Bisericile Ortodoxe“, în *Ortodoxia*, nr. 2, București, 1955
- BRANIȘTE, pr. prof. dr. Ene, *Liturgica generală*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993; *Liturgica specială*, Editura Nemira, București, 2002
- BUHOIU, Octavian, *Folclorul de iarnă, zorile și poezia păstorească*, Editura Minerva, București, 1979
- CANTEMIR, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Editura Tineretului, București, 1958
- CARAMAN, Petru, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la români și slavi*, Institutul de Arte Grafice, Presa Bună, Iași, 1981; *Colindatul la români, slavi și alte popoare*, Editura Minerva, București 1983
- Carte de învățătură creștină ortodoxă*, tipărită cu binecuvântarea Prea-Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Editura Institutului Biblic și de Misiune al B.O.R., București, 1978
- Carte de superstiții*, Editura Porțile Orientului, Iași, 1993
- CARTOJAN, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Biblioteca pentru toți, București, 1967
- ȚIOARĂ, Maria, *Zona etnografică Rădăuți*, Editura Sport-Turism, București, 1979

- COJOCARU, Nicolae, *Cântece, obiceiuri și tradiții populare românești*, Editura Minerva, București, 1984
- CRĂCIUN, Boris, *Sfintele Paști în datini și obiceiuri*, Editura Porțile Orientului, Iași, 1994
- ELIADE, Mircea, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I-III, Editura Științifică, București, 1991
- EVSEEV, Ivan, *Dicționar de simboluri și arhetipuri culturale*, Editura Amarcord, Timișoara, 1994; *Dicționar de magie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1998
- FAITER, Ion, *Trecător prin târguri și iarmaroace*, Editura Sport-Turism, București, 1982
- FOCHI, Adrian, *Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea: răspunsuri la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, Editura Minerva, București, 1976
- GĂINĂ, Dumitru I., „Sfinții Apostoli și episcopi“, în *Studii Teologice*, nr. 9-10, 1962
- GHINOIU, Ion, *Vârstele timpului*, Editura Meridiane, București, 1998; *Sărbători și obiceiuri românești*, Editura Elion, București, 2003
- GOROVEI, Artur, *Credințe și superstiții ale poporului român*, Editura Grai și Suflet — Cultura națională, București, 2003
- HARNEA, Simion, *Datinile și obiceiurile noastre de la sărbătorile Paștilor*, Focșani, 1931
- IONESCU, Gheorghe, *Din folclorul nostru*, Editura Pacific, Ploiești, 1957
- IORGA, Nicolae, *România cum era până în 1918*, vol. I, Biblioteca pentru toți, Editura Minerva, București, 1972
- IȘTOC, Aurel, *Sărbătorile Sfintei Fecioare Maria*, Editura Sapienția, Iași, 2003
- KERNBACH, Victor, *Universul mitic al românilor*, Editura Științifică, București, 1994; *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1995
- MANOLACHE, Constantin, *Folclor din Prahova*, Editura Comitetului de Cultură și Educație Socialistă, Prahova, 1972
- MARIAN, Simion Florea, *Sărbătorile la români*, vol. I, București, Editura Academiei Române, 1899; Editura Fundației Culturale Române, București, 1994; Editura Grai și Suflet — Cultura națională, București, 2001
- MILOȘESCU, Pantelimon, *Datini strămoșești de Crăciun și Anul Nou*, Editura pentru Turism, București, 1990
- MLADIN, mitropolit dr. Nicolae, *Teologia Morală Ortodoxă*, vol. II, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003
- MUȘLEA, Ion, *Cercetări etnografice și de folclor*, vol. II, Editura Minerva, București, 1972
- MUȘLEA, Ion; BÂRLEA, Ovidiu, *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B.P. Hasdeu*, Editura Minerva, București, 1970

- Ne vorbește Părintele Cleopa*, vol. 9, Editura Episcopiei Romanului, Roman, 1999
- NICOLAU, Irina, *Ghidul sărbătorilor românești*, Editura Humanitas, București, 1998; *Credințe și superstiții românești*, Editura Humanitas, București, 2000
- NICULIȚĂ-VORONCA, Elena, *Datinile și credințele populare românești adevărate și așezate în ordine mitologică*, Editura Polirom, Iași, 1998
- OLINESCU, Marcel, *Mitologie românească*, Editura Saeculum I.O., București, 2003
- OLTEANU, Antoaneta, *Calendarele poporului român*, Editura Paideia, București, 2001
- PAMFILE, Tudor, *Mitologie românească*, Editura All, București, 1997; *Sărbătorile la români*, Studiul etnografic „Crăciunul”, Editura Saeculum I.O., București, 1997
- PÂRVAN, Vasile, *Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene*, Editura Științifică, București, 1967
- POBORAN, George, *Sărbătorile romane și române*, Slatina, 1914
- POP, Dumitru, *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989
- POP, Mihai, *Obiceiuri tradiționale românești*, Editura Minerva, București, 1976; Editura Excelsus Univers, București, 1999
- POP, Mihai; RUXĂNDOIU, Pavel, *Folclor literar românesc*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1990
- POPESCU, Alexandru, *Tradiții și obiceiuri românești*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980
- PREDA, Emil, *Dicționar al sfinților ortodocși*, Editura Lucman, București, 2000
- Proloagele*, vol. I-II, Editura Bunavestire, Bacău, 1999
- Proloagele: Viețile Sfinților și cuvinte de învățătură pe luna aprilie*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1992
- Proloagele: Viețile Sfinților și cuvinte de învățătură pe luna mai*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1992
- Proloagele: Viețile Sfinților și cuvinte de învățătură pe luna iunie*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1992
- Proloagele: Viețile Sfinților și cuvinte de învățătură pe luna iulie*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1992
- Proloagele: Viețile Sfinților și cuvinte de învățătură pe luna august*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1992
- Proloagele: Viețile Sfinților și cuvinte de învățătură pe luna septembrie*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1992
- Proloagele: Viețile Sfinților și cuvinte de învățătură pe luna octombrie*, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, 1992
- RĂMUREANU, pr. prof. dr. Ioan, *Istoria bisericească universală*, vol. I, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987

- ROSETTI, acad. Alexandru, *Istoria literaturii române. Folclorul. Literatura română în perioada feudală (1400-1780)*, vol. I, Editura Academiei RPR, București, 1964
- STOICA, S.; POP, M., *Zona etnografică Bran*, Editura Sport-Turism, București, 1981
- VASILIU, Dumitru A., „Obiceiuri, credințe și datini de Paști“, în *Convorbiri literare*, an LXXIII, nr. 4, București, 1940
- Viețile Sfinților de peste tot anul*, Editura Bisericii Ortodoxe, Alexandria, 2002
- VINCIU, Alexiu, *Colinde din Ardeal*, București, 1914; „Silitul, datina de la prinderea postului“, în *Comoara satelor*, nr. 3, 1924
- VLĂDUȚIU, Ion, *Etnografia românească*, Editura Științifică, București, 1973
- VRABIE, Gheorghe, *Folclorul. Obiect, principii, metode, categorii*, Editura Academiei RSR, București, 1970
- VULCĂNESCU, Romulus, *Mitologie română*, Editura Academiei RSR, București, 1987

Tabla de materii

Introducere	5
Calendarul sărbătorilor de iarnă	7
Calendarul sărbătorilor pascale	87
Alte sărbători tradiționale	157
Bibliografie	211

Centrul Național pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale
București, Piața Presei Libere nr. 1, corp B1, etaj V

ISBN-10: 973-0-04653-0
ISBN-13: 978-973-0-04653-0